

resolution d. 27. Juli 1698, huswudsaktigen af det innehåll:
 "att pretendera afgift eller tionde af trädgårdar, hwilka an-
 läggas mera till lust och fägnad, än att bekomma deraf
 någon synnerlig fördel, det finner Kongl. Maj:it icke allenast
 orimligt, utan ock hafwa smak af en stor snikenhet, den
 supplicanten så mycket mindre borde wisa, som han, af K.
 Måde, åtnjuter goda willkor, icke allenast wid dess pasto-
 rat, utan ock wid notariatet i Consistorio, hwarmed eljest
 twänne kunde wara behulyna."

Joh. Gårhrie, Skotte till nation, blef magister i Wit-
 tenberg 1685, capellan i Clara 1692, pastor i Efskarleby
 1708, och i Kungsholmen 1716.

Doctor Olof Celsius blef pastor i And. Bergners ställe
 1753, fick personell fullmakt på Solna 1754, transpor-
 tades sedan till St. Jakob och befordrades sist till biskop i
 Lund.

3 Magister N. Jacob Nymanssons ställe, som Mr
 Arnold Aspelund, som 1789 utnämndes till pastor i Clara.

Doctor Magn. Lehnberg blef derefter kyrkoherde, och
 war tillika H. K. M:ts Enkedrottningens Sophia Magda-
 lenas hofwerhofspredikant, samt pastor i Skå och Sänga
 på Swartfjällandet och en af de 18 i Swenska Akademien.
 Blef sedermera, 1807, biskop i Linköpings stift och efter-
 trädde i kyrkoherde-ämbetet i Kungsholms församling af
 Doctor Wittingsh.

Kyrkogården, som 1672 blef inhägnad, innehåller 39,
 039 quadrat alnar.

En klockstapel byggdes 1674, hwaruti uppsattes ett ur-
 verk. Till en större slagklocka, i stället för en förut lånt
 mindre, skänkte K. Carl XI en gammal press af metall om
 5 skeppunds wigt, som låg på myntet och icke hade warit
 brukad sedan Drott. Christinas tid *).

Nu mera är dock urverket uppslyttadt uti det i midten
 på kyrkotaket uppförda prybliga torn, som fullbordades år
 1810.

8. §.

Efter flera förut gjorda förslag, blef ändtlligen det wid
 Danwiks HOSPITAL inrättade curhus, år 1813, flyttadt till
 Kungsholms då nedlagda bränneri, som aldrig bättre kuns-

*) Björn, l. c.

nat användas, än i ändamål att bibehålla flera menniskors lif och befordra deras återställelse till helsan. Om fordena emhuset wid Danwiken warder längre fram en serskild berättelse meddelad.

8. §.

Åf förenämnde 1644 års donationsbref, då Munklägret lades under staden, så wäl som af K. Carl XI:s privilegier d. 30:de Mars 1672 och stadsfästelsen derå d. 12 Apr. 1676, är att inhemta, hurusom Kungsholmen ifrån början varit ämnad till ett ställe för handwerkare och slijdiktare i synnerhet. Sifsnämnda författningar tillägga de handwerkare, som sig der wille nedfatta, 10 års frihet från all borgerlig tunga, såsom contributioner, inquarteringar, båtsmanshåll, samt andra ordinarie och extraordinarie utlagor och besvär.

Till garfweriers inrättande fanns holmen i synnerhet beqwämlig och förmonlig, hwarföre och flera tomter dertill blefwo upptagna och bebyggda; och har denna rörelse intill våra tider sig derstädes bibehållit, oaktadt 7 garfwerier, i wärdsten d. 18 Juni 1750, blefwo der förstörda och i asfaggda.

Sedan en mer gynnande period, efter 1738 års riksdag, inrättade för manufacturer och fabriker i riket, hafwa och å denna holme åtskilliga sådana, tid efter annan, blifwit anlaggda *), nämligen fabriker, till förfärdigande af siden-, bomulls- och linne-wäfnader, fina kläden och andra plütyger, saffian och tobakspipor; hwarfdrutan varit inrättadt ett säp- och twålsjuderi samt Engelska garfweriet, hwilket fednare här anlades, 1753, af Finlaij och Grafwer, men nedlades sedan; och blefwo Lishusarerne der, år 1793, inrymda. Werkhusen, jemte flera byggnader, inrättades till stall, och de öfriga husen till caserner, utom ett stenhus, dit Konungens fatebur blef förflyttad. Förgäfwes söker man nu mera å holmen berörde wackra och nyttiga inrättningar, som till första delen blifwit nedlaggda.

10. §.

Ibland de märkligaste hus, egendomar och inrättningar på Kungsholmen, anmärkas här:

1) Den af R. Rådet Baron Edm. Gripenhielm upp-

*) Kungsholms Minne, p. 148.

tagna tomt wid nya Bron, till höger från staden. Sedan platsen genom sprängning till bebyggande blifwit beredd, lades der grunden till det stenhus, som ännu pryder sitt ställe; hvarjemte trädgården nedanföre wid Kungsholms wiken af honom började anläggas.

År 1694 köptes denna egendom af Kronan, att der låta inrätta ett Laboratorium Chemicum samt en Hortus Botanicus, af Doct. Urban Hjärne.

Den blef sedermera förskild 1713 och omsider inköpt 1749, af den då tillförordnade SundhetsCommissionen, till lazarettens anläggande (se sjunde afdelningen, angående helsewården i Stockholm).

2) Näst derimill, wid Kungsholms wiken, byggde Lagmannen C. G. Gyllencreutz det stenhus, hwartill Capten Bromell sedan blef egare, som der, 1747, inrättade en linnefabrik.

3) Det stenhus, R. Rådet Baron Stjernstedt, på 1750-talet, wid stora gatan egde, war på den tomt, som först bebyggdes af flokkgjutaren Puteson. Det egdes sedermera af Major Appelquist, som der gjort årskilliga inrättningar till hwarjehanda smiden och stöde-anstalter.

4) GeneralMajoren Hind. Fleming skall byggt ett wacker stenhus på den hörntomt i quarteret Wattuormen, som först blef upptagen af borgaren Herman Persson, hwilken der låtit uppsätta badstuga, måltus och sjöbodar.

5) Capten Mechanicus Triewald anlade en serdeles stenhusbyggnad, med Italienskt tak, samt en wacker trädgård wid stora eller Handtwerksgatan, känd i synnerhet för sin mullbår-plantage. Rector Scholae i Stockholm, Ol. Muræen, blef sedan deraf egare och inrättade der en pension för ynglingar, som, under hans tillsyn, sngo god uppfostran, både i anseende till kunskaper och seder.

6) Piperiska egendomen, fordom Präsid. i Kongl. KammarCollegio Grefwe Carl Piper tillhörig, war, genom sitt orangeri, sina plantager, alléer, grottor och busser, en af de wackeraste enskilda trädgårdar i Stockholm, omgifwen med en hög stenmur. Den egdes 1756 af Gr. Pipers måg, Ofwersten Gr. Erik Brahe, men såldes derefter åt en Fransman, benämnd La Fond, som i det mesta besörjde dess förskötsel. Stenmurarne refwos neder, för att sälja tegler; orangerie, busser m. m. såldes och svingrades. Omsider inköptes egendomen af det så kallade Amaranther=Ordens=Sällskapet, att nyttias, efter någon gjord tillbyggnad, till ett samlingsställe för flera Ordens=Samsund. Midt emot denna egendom,

hade R. Rådet Gr. Bonde egt den rymliga plats, som sedan blef laggd och nyttjad under Piperfka egendomen, såsom fäls-trädgård.

7) Grefwinnan Christina Brahes egendom wid gamla Kungsholmsbron förmåtes vara det äldsta härstädes bygga stenhus, uppfördt af Statssecreteraren Nils Skunk. Af Grefwinnan Brahe anlades der en trädgård. Öfver ingången till huset ser man ännu, å en stor sten, det grefliga Braheska wapnet. En Åspegren blef sedan deraf egare, som der inrättade en pipfabrik. Denna egendom, i sednare tider mera bebyggd, tillhördte, 1799, Majoren Zingelotz.

8) Det midt emot belägna, någon tid så kallade, Castrineborg war den plats, Melcher Jung först erhöi d. 17 Febr. 1644, till glasbruks inrättande derstädes. Hofjunkaren J. E. Snoilsky blef sedermera deraf egare. Sedan denna gård varit i fleras ego, inrättades der omfärdt Liffgardets Bårnhus på 1790:talet.

9) Hela trakten ifrån Jungens glasbruk, Nörstrandswiken uppöfve, till höger om Reparbansgatan, allt intill norra Tegelbruket, skall hafwa blifwit förlånad åt Gr. Thure Örensijerna.

Troligt synes, att den sedermera blifwit köpt och laggd till Lenmanska egendomen.

10) Lenmanska possessionen skall först blifwit upptagen och bebyggd af repslagaren Nyman, och stenhuset sedan af Lenman tillbladt.

Härtill hörer ett, på andra sidan om vägen liggande, stort gårde, som blifwit nyttjad till tobaksplantage. CommerceRådet af Grubbens har i sednare tider deraf blifwit egare.

11) Utom eller på andra sidan af Tegelbruket, skall R. Rådet och ÖfverStåthållaren Baron Knut Poste bekommit en anseelig plats, der nu Carlbergs tull är belägen.

12) År 1647 d. 30 Jan. sät, af Drottin. Christina, Secreteraren Anders Gyllencloou en plats, norr om Fältmarskalken Gr. Gust. Horns intaga, nederst till rånnilen och öfver om torpet, intill bergen, der på 1750:talet war ett wårds-hus, som allmänt kallades Förderswet *).

13) Näst derintill, skänktes RiksRådet Gr. Gustaf Horn den plats, som efter honom kallades Hornsberg, wid Ulfundafjärden belägen, och der det wästra stenhuset med sin trädgård af honom blef anlagdt. Handlanden Joh. P.

*) Gårding, l. c. p. 41.

Möller, som efter Fabriksdren Knospelius deraf blef egare, uppförde derstädes en ytterligare, ansenlig stenhusbyggnad till sockerbruk. Möllers arswingar äro ännu deraf egare.

14) Bredwid detta Hornsberg, är, af R. Rådet och Fältmarskalken Gr. Len. Torstenson, det wackra Christinesberg med sin åbyggnad anlagdt samt med en sön allée af lindar förredt.

Drott. Christinas förklarade tycke för detta skälte gifar man hafwa gifwit anledning till detta egendomens namn.

En Franz Zink tillbytte sig densamma 1683, och flera år derefter kom den i handelsmannen Schröders händer, som den ansenligen förbättrade, uppförde derstädes ett wacker stenhus, anlade med mycken kostnad en stor trädgård, som är med en hög stennmur omgifwen. Alléen till sön blef då äfwen isländsatt m. m.; hwarefter hela egendomen, genom köp och salu, kom i flera egares händer. General Lieutenanten m. m. Friherre Conrad Theodor von Schulzenheim är nu deraf egare.

15) R. Rådet Bengt Skytte skall till betesplats bekommit och, med åtskilliga små boningshus mellan bergen, låtit bebygga den wid sön, söder om Stadshagen, belägna lilla inhägnad, kallad Marieberg.

Triewalds enka egde detta skälte på 1750:talet, då det inköptes till en porcellainesfabriks inrättande.

Silwieberg, fordom en lustplats på Mariebergs egor. Den skall först hafwa blifwit upptagen af Captienen Märten Triewald, hwarefter den varit i flera egares händer, tills den, 1764, transporterades på Mariebergs porcellainesfabrik; men den har för flera år sedan blifwit raserad.

Conradsberg, förut en öde plats bredwid Marieberg, på hwilken plats en muraregesäll, wid namn Conrad Hiesman, fick Magistratens upplåtelsebref d. 21 Aug. 1770, och efter honom lärer skället fått sitt namn. Denna lägenhet blef införyt af Captienen Jakob Weslin från handlanden Joseph Marcus's creditorer för 4000 rd. banco och, tillika med stadshagslotten N:o 5, år 1821, friföryt för 2150 rd. banco.

Den i Mälaren, gent emot Långholms tull, liggande Sundsholmen, eller Marieffår, är en ferskild egendom, & fri och egen grund, under N:o 101½ i quarteret Mälaren belägen, som fick namn af Marieberg. År 1761 köpte porcellainesfabriks-innehafwaren densamma af skepparen Fredrik Henr. Åberg; men, sedan Nordenstolpeffa arswingarne blifwit egare af fabriken, försälde de Sundsholmen, 1788, till

Klensineben And. Ridding. År 1796, förkälde Åfwen bemålde arfwingar hela fabriken till Stockholms stad, som öfwerlätt den till då warande Capten Mechanicus, sedermera Öfwerste-Lieutenanten Appelowist, för en summa af 8500 rd., hwilken sednare egare, på egendomens isländsättande och inredande till hwariehanda inrättningar, använt mycken kostnad.

Det wid Marieberg anlaggda styckgiuteriet underhölls och fortsattes i flera år af bemålde Appelquist, tilldes Ågl. Maj:it och Kronan inlöste så wäl det ena som andra. Styckgiuteriet fortsattes derefter egentligen för artilleri-piecers giutning, och byggnaderna användes till åtskilliga ändamål, tilldes framlidne General-Lieutenanten Carl von Cardell, åren 1815 och 1816, enligt Kongl. Maj:its förordnande, der inrättade ett högre lärwerk, för bildandet af skickliga artilleri-officerare.

Att nu något tala om ett, på 1750-talet, å födra tegelbruksplatsen anlagdt wårds-hus, Kålamb:s eller Stolands-hof kalladt, ett nedlagdt hofsigthwarf och ett förstördt salt-petersfuderier-werk, tyckes gerna kunna förbigås.

Emellan den mer bebodda delen af Kungsholmen och förenämnda, inwid stränderna intagna och bebyggda, egendommar, är den delen af holmen, som egentligen kallas Stadshagen, hwarå skogsbygge och wedbrand, d. 16 Dec. 1721, förbjöds, wid tio daler silfwermynts bot.

En på Stadshagen, d. 22 Juli 1711, timad ohygglig händelse förtjenar att här med några ord antednas, nämligen: att Ryttmästaren Christer Balgar von Dellingshausen (den sista af sin ått) blef bemålde dag, wid slätten till Christlineberg, mördad af en falsk och nedrig wån, Fändriken Otto Ferdin. von Fißboch, som derföre, d. 2 Octob. sissnämnde år, blef råddräkad och sleglad *). Berättelsen tillligger, att detta lömska mord blifwidt föröfwadt, då Dellingshausen först gick öfwer slätten, hwarefter mördaren bemäktigat sig hans nycklar och i hans quarter borttagit hans penningar, samt att, då han återgått till Stadshagen, hade han blifwit rådd af den dödas hund, hwilken, ibland en samlad folkhoy, endast antastade honom, den han noga igenkånt och ofta sett hos sin herre.

11. §.

Wid tomt-, quarter- och gatut-regleringen, har all den

*) von Stjernmans Matrik. Artik. Dellingshausen.

ordning blifwit iakttagen, som de här warande berg och höjder medgifwit. Torget omtalas ej för eller annorlunda, än att, wid kyrkans byggande, stället till detsamma anlåggnade ofwansföre Antoni Bruns gård, der torget nu är, öfwen varit satt i fråga.

Trenne lastageplatser, på sidan åt Middarefjärden, äro här utfedda, nämligen wid stranden, der Trädgårdsgatan löper ned till sjön, gröna Lastagen, som nu har namn af torg, mellan Lastagen wid nästa gatubypningen nedanför, och den tredje Glasbruket, der bredwid belägen.

Kungsholmens stränder blifwa ärligen allt mer och mer upplandade, fringliggande små holmar landsasta, och farleden, som omkring holmen för kunnat med beqvämighet nyttjas, uppgrundad, tillwert, igenöfwd och icke farbar, utan med snärre båtar allt ifrån nya Bron, Clara- och Nörstrandswiken uppföre ända till Ulfjundafjärden, eller hela norra sidan af holmen.

Här torde böra anmärkas, att, ofwansföre det så kallade Summersberg, ett litet ställe, i sednare tider med ett stenhus bebygdt, wid Canalen midt för Carlberg, har Judiska nationen, 1789, infört egendomen Kronoberg på Stadshagen till sin begravningsplats och derwid anlaggt en liten byggnad, som kallas Aronsberg. På anmälan derom, bifölls Juedskapets åsöndan, att få gbra en liten tillbyggnad af träd, för en kammare af 6 alnars längd, under samma taksträckning, som sjelfwa träbyggningen hade *).

12. §.

Det är, af flera omständigheter, sannolikt, att redan i äldre tider någon bro varit mellan Kungsholmen och fastast landet, och det beqvämligaste ställe för dess anlåggnade synes hafwa varit öfwer den lilla holmen i Clara-wiken, Blekholmen benämnd, hwarest nu för tiden den så kallade gamla bron besinnes, helst nämnda Blekholme, redan 1288, war gifwen åt Clara kloster, hwars öfriga egor på öftra sidan angränsade.

Denna mindre holme har i sednare tider kommit i enskild wårjo, såsom d. 22 Dec. 1576, då K. Johan III skänkte densamma åt R. Rådet Hogenschild Welle. Den beskriwes, i donationsbrefwet, liggande wid Stockholm, i sundet mellan Norrmalm och Munklederne, hållandes i längden

*) Kongl. Br. d. 18 Aug. 1789.

143 sammar och i bredden 76 *). Kallas äfwen på en situationsharta, N:o 25, i Landtmåteri-Contoret, upprättad 1649 eller 1650, RifsSkattmästareholmen; dock lärer allmänna vägen deröfver varit förbehållen; men, huru det än må vara med första anläggningen, tyckes man med full wisshet kunna hänföra des tillwarelse till år 1644, då Melchior Jung, d. 7 Febr. s. å., fick Drott. Christinas donation på nu warande Gardes-barnhus-tönten, och hela holmen ända till staketet, d. 20 derpå följande April, förbrukades staden, att till byggnadstomter utgifva **).

Angående nyssnämnda Blekholme, hör vidare annmärkas, att fru Amalia, Grefwinna till Razeborg (Lejonhuswud), år 1614 d. 19 Febr. fått confirmation på K. Carl IX:s gifwobref på en holme, liggande mellan Munklägret och Norrmalm, twärtemot Herr Pontus' Malingård (N. Archiv. Registr. 1614, p. 347). På Bogels charta är bron från Munklägret till Blekholmen med windbrygga utmärkt, och å denna holmes södra sida är bleket, som förmodligen gifwit holmen namn, med utlaggda wäfwar tecknad. På Wikmans charta ser man twänne malingårdar på holmen anwista, en på hwardera sidan om vägen. År 1751 d. 1 Juli, efter den Norrmalm öfvergångna eldswådan, påminnte Sver. Intendenten Baron Hårleman om canalens återöppnande mellan Norrmalm och den den då så kallade Blekholmen, hwilken borde omgifwa och försäkra den nebra delen af St. Clara-tracten; hwilket, med hwad mera då blef anfördt, i Kongl. Rådskammaren tillstyrktes.

Sedan nu en del egendomar och lägenheter på och inwid Kungsholmen blifwit beskifna, må äfwen omtalas den så kallade Eldqvarnen, belägen wid westra ändan af nya Kungsholmsbron.

Qvarnen är i sednare tider anlaggd af framlidne Präfidenten m. m. Friherre Edeleranz, hwars patriotiska nit och bidrag till konsternas, handelns och sjöfverns förkofran lefwa hos hwarje Swensk i ett wördadt och tackfamt minne. Wid denna inrättning blef, för första gången härstädes, använd den sedan så allmän blifna ångmachinen, hwars bruk och användande i Sverige egentligen kan tillskrifnas Friherre Edeleranz. Efter hans ödd, försälde hans arswingar detta qvarnwerk till f. d. Allmänna Magazins-Directionen.

*) Dalin, Sw. K. Histor. 4 Del. p. 70.

***) Om Kungsholmsbroarne har man haft mycken hetspreda af af. Just. Borgmäst. Eckermans lemnade underrättelser.

13. §.

Swad den nyare eller södra Kungsholms bron beträfsfar, så säges i Kungsholms Minne (p. 156), att Mynt-Inspectorn And. Björn gifwit första anledningen till des anläggning, hwilket ock, i hans berättelse om Kungsholmen, widlöftigt anföres; och finnes en subscriptionsbok, på sammanfott dertill, wara inrättad redan år 1667, och, efter collectboken 1668, en insamling gjord af 5550 daler 20 bre fyrmt. Kongl. regeringen gaf derefter, d. 3 Juli 1668, Munstlägersboerna tillstånd, att med egen kostnad werksställa brobyggnaden, hwartill dessemen, hos Magistraten d. 5 Mars 1669, gillades, och med byggnaden sedan så fortstyndades, att den, i Kongl. Br. d. 19 Juli 1670, ansågs i det mestä wara kommen i fullkomligt stånd, då äfwen bropenningar fastställdes. Windbron och ledstångerna blewo alldeles färdiga 1672. Hela kostnaden till bronns försärdigande uppgifwes till 20,976 daler 2 bre fyrmt. Derefter förordnade Konungen, d. 7 Febr. 1673, att Magistraten skulle antaga denna bro under stadens disposition. Björn förmåder bronns längd, efter första dessemen, hafwa varit 1350 alnar. Bron blef omfider så förfallen, att den, 1708, war obrukbar. En ny brobyggnad företogs derföre 1709, i rak linea, på samma ställe, som den nu befinnes. Krigsbeswårligheter wällade, att arbetet gick långsamt, och att ej mera än hälften deraf war färdig 1712 (Kongl. Br. d. 15 Sept. s. å.). Bron ernådde icke heller sin fullbordan förr än år 1720, då bropenningar åter utgjordes, som likwäl upphörde 1762.

Swer-Ståthållaren Baron Lantingshausen gjorde, 1763, förefästning om denna bros byggande af sten. År 1766 lades dertill första stenkistan, och, efter det Magistraten, 1769, blifwit förelagda twänne willkor, antingen att inom ett år derefter fullbordas denna stenbro, eller att under arbetet hållas halfwa bron öppen, antogs det förra willkoret, hwarwid Kongl. Maj:it låt förblifwa.

Stads-Architekten Carlberg hade imellertid, angående denna stenbro, andragit, att under wattenet, på Kungsholmsidan, blifwit påfunnet ett i forna tider anlagdt krubbwerk till en stenbro's fortsättande från Kungsholmen, af 101 alnars längd, till hvars fyllande med Gråsten skulle fordras 161,785 dal. fyrmt., och att underhållandet af den öfriga brodelen, 350 alnar, utom de redan, wid Elara strand, utfyllda 100 alnar, skulle komma att kosta 67,434 dal. fyrmt., så att stens

brobyggnadens inrättning, med en kostnad af 4500 dal. till träbrobyggnadens förbättring, skulle sammanlagdt stiga till 233,719 dal. kpmt. *).

Stenbrobyggnaden, af 250 alnars längd, på sex stenfior, blef 1770 med allwar förbetagen och omfider färdig.

14. §.

Här bör jemväl slutligen något nämnas om nya vägen till Drottningholm. Gamla vägen, åt Tyska botten, war ännu 1661 icke i behörigt stånd, utan afgick derom regeringens bref, den 25 Maj samma år, till Landshöfdingen Nålamb, att om des anrättande med det första föranstaltta och, med fringslggande jordegare, derom öfverlägga.

Hwad den nya vägen beträffar, så blef, efter flera förslag, alltifrån 1759, både i anseende till låget och byggnadsfärdet, omfider den 17 Jan. 1783, beslutadt och fastställdt, att besagde wäg skulle företagas öfver Kungsholmen och Stadshagen, förbi Christineberg, öfver sjön, och sedan genom Ussunda och Åkehöfs egor, förbi Traneberg och vidare till Roskeby, öfver en lång bro till Kersjölandet, och så öfver tredje bron till Lofön och Drottningholm. Genom en verkksam styrelse, befrämjades arbetet med den drift och fortsattes slutligen 1786 med den flyndsambet, att tre sjerdedelar af den utstakade och uppbrutna vägen gjordes bruflar inom tre månader. Hela vägen, af $\frac{3}{4}$ mil, med 3 långa broar, ifrån slutet af Stockholms stads egor, war i det fullkomligaste stånd, så att den kunde af Kongl. Maj:t och den kongl. familjen, med all bekvämlighet, första gången färdas den 19 Augusti 1787.

Wäggröddningen öfver stadens egor, till omkring 3100 alnars längd, verkställdes, på N. Rådet och Öfver-Ståthållaren Baron Sparres föreställning till ett alltid willigt borgerskap, att, med nöje och tillgifvenhet, mda sin Konungs åstundan, på stadens egen kostnad, som besteg sig till 17,480 rd. 32 st. 2 r.

Åkehöfs egare, Baron Stjerncrona, begärde ingen ersättning för hwad vägen af hans egor medtagit, utan betingade sig allenast skadestånd för den obågnad, som, genom grändars efterlätna slängfel, kunde förorsakas. Ussunda egare, Baron Pries, fordrade och erhö, för bortmislade egor, 830 rd. (Kongl. Br. till Stats-Cont. den 2 Octob. 1787).

Denna wäg uppläts, enligt Kungdrefsen den 23 Aug.

*) Öfver-Ståthåll. Åmb. Handl. i Riks-Archivet.

1787, till allmänt nyttjande af resande och allmoge, så wäl till kongl. lustslottet Drottningholm, som och der förbi, till och ifrån Swartssjö län, genom Malungatan åt stora wägen, förbi ladugården, och vidare efter utsatta wisare.

I anseende till denna nya wäg och tillförelse ifrån Swartssjö län, genom denna sålunda bypnade communication med Stockholm, blef, wid början af Stadshagen, närmast den bebodda delen af Kungsholmen, en tullbom och waktstuga anlaggd, för den derstädes tillförordnade tullbewakning.

5 Capitlet.

Om Blasiholmen.

1. §.

Räpplingen, gamla Skeppsholmen, sedan Blasius eller Blasiholmen, är nu wid Norrmalm en landsast udde, som, i sydost om St. Jakobs kyrka, sticker ut i Saltjön, men har i äldre tider derifrån varit skild, genom en gren af Norrström, och, wid Mälarens utfall i berörde stö, utgjort en liten holme, innesluten af nämnda ström och Ladugårdslandswiken. I sednare tider har Räckeström, som nyssnämnde strömgren fordom kallades, blifwit så igenfylld, att blotta namnet holme är qwar, och strömmens fordom lopp nästan okänt. I anledning af perspectiv-ritningen i Gr. Dahlbergs verk (tab. 39), säger Cancelli-Rådet Werch^{o)}: "denna rännil, som gick bakom Arsenalen, lilla Trågårdsgatan fram till Packartorget och stilde Blasiholmen från det öfriga Norrmalm, är nu alldeles igenfylld, så att man icke mer ser tecken till bryggan G."

På Tillaei charta, är blott Räckeströms utlopp utmärkt i Packartorgswiken och quarteret Räckeström, strax öfwanöfre nya Ladugårdslandsbron, kommandes förbi Gr. Creutz' och Presidenten Strömfelts hus. Troligt är, att Räckeström, i öfster från gamla Arsenalen, gått fram på hörnet af den nu mera till ett torg (Carl XIII:s torg) förändrade gamla Kungsträdgården och, litet nedan om Stockenströmska egendomen, fallit ut i Packartorgswiken. Detta instämmer med den charta, som finnes bifogad Wittingh, St. Jacobs Minne.

^{o)} Handskrifna Samlingar om Stockholm.

Att Näckebro varit belägen i rät linea med gamla artsenalsmuren, tyckes kunna slutas af berättelsen om Drott. Ulrica Eleonora den Åldres begrafning i Nov. 1693, hwari nämnes: att Norrmalmus compagnie stod på platsen, imellan Kongl. Maj:ts stall och Jakobs kyrka, längs åt Arsenalen och Näckebro, eller såsom vägen nu går till Blasjöholmen.

Det är omiskt, när denna bro blifwit anlaggd, och Råpplingen sammedelst med Norrmalm sammanbunden. Håfderna förmåta, att, när Christian I med Danfka flottan, 1452, ankom till Stockholm och lade sig wid bommen, blef han derifrån drifwen med bysor och yll. Danfkarne lade sig då wid Wangsö och gingo en dag till Råpplingen. För att drifwa dem derifrån, byggde bönderna en bro dit och blefwo wäl i början nödgade att fly; men, med hjelp utur staden, och då den tränga bron gick sönder, blefwo Danfkarne slagna, hwarom Rimhrönikan *) säger:

"Ehe worde swa qwasade pa thera rompa,

"Ehe budo ei sedan till Råpplingen skompa;

"Ehet Sundit fick thet namnet tha,

"Brånnersund heter mådan werlbin staa."

I anledning här af, berättar Dalin **, att sundet mellan Råpplingen och staden, i Carl Knutsons tid (1448—1459), kallades Brånnersund, sedermera Näckeström.

Den bro, i anseende till lättare gemenskap med Råpplingen, alltså sedan blifwit underhållen, är icke bekant. Under den tiden holmen, för kronans flottas behof, nyttjades, och sedermera, i medlet af sluttronde selet, då den begynte att byggas af enskilda personer, på hortsbrända tomter af Drott. Christina, har bro varit oundgänglig, innan firbommen blef förwandlad till en råmmil, och råmmilen hunnit att igenfyllas.

I handlingarne nämnes Näckebro, då K. Gustaf Adolph, genom öppet bref den 21 Octob. 1612, skänkte flerpåbyggmästaren Hindr. Hybertz en kronans tomt, belägen wid Näckeström, utanför Konungens trädgård, och åfwen då byggmästaren Jzebriant 1620 fick bekräftelse på en gård med kryddgård, på Norrmalm, wid Näckeström och dess bro ligande ***).

Drottning Christina lät, genom bref till Hfwer-Ståthållaren Baron Rosenbane, den 6 Juli 1652, anbefalla honom, att med det första behörliga reparationen af Näckeströms bro, emellan öster malmen (östra delen af Norrmalm)

*) Första Del. p. 421, 423.

***) Sw. K. Histor. 2 Del. p. 128.

****) Registr. i Kils-Archivet, fol. 803.

och Blasfiholmen, helst, sedan Ladugårdslandet under staden huf doneradt, wågen öfwer berörde bro till Blasfiholmen allmänt nyttjades.

Sedan denna wattuleddning war bdelaggd, och grafwen af gråsbj igenwert, bewilljade K. Mt. den 5 Aug. 1697, att R. Rådet och Presidennen Gr. Axel Bachmeister skulle få utflyta sin byggningsgrundwal 2 å 3 alnar i den graf, man fordom kallat Råkestörin *).

2. §.

Skäpplingen, holmens äldsta kända namn, kan icke gerna, efter Johan Bures tanka, härleda sig af Klippingars förfärdigande derstädes i K. Gustaf 1:8 tid, enär Skäpplingen redan omtalas i våra häfder 1389 och 1471. Snarare torde den härinwid warande Kyrkoholmen, af sådan anledning, blifwit kallad Myntholmen, på en gammal charta öfwer Blasfiholmen.

Det tros wäl, att denna holme äfwen haft namn af St. Jakobsön, som, omkring 1470, i handlingarne förekommer, och till hwilket holmens namn wäl slutas deraf, att den finnes liggande nära St. Jakobs kyrka; men detta holmens benämmande har ej, med historisk wisshet, kunnat utredas.

Af ett ohyggligt förräderi och ett grusligt mord å årliga Swenska män, är Skäpplingen, från äldre tider, känd och ryktbar worden. Man wäl här intaga hufwudsakliga innehåll af den berättelse, som på samma tid, 1389, derom är uppsatt och sedermera blifwit, i Upsala bibliotek, sunnen samt från trycket utgifwen af Doctor Erik Benzelius, sonen, efter som den, till stil och orthographi, i allmänhet faller sig något swår att läsa och ej finnes i hwars mans hand **).

Deraf inhämtas: att Tyfkarne, wäl 12 år förut, warit betänkta på detta förräderi och hade hemligen sammanskrifwit en lista på 70 af de bästa Swenska borgare, som brännas skulle. De hade anhållit om K. Albrechts tillstånd dertill; men, då han dertill ej welat samtycka, hade deraf osämja ibland hans riddersmän uppsätt.

*) Öfwer-Stöthåll. Åmb. Br. 1697, i Riks-Archivet.

***) Benzeli Monumenta Hist. vet. Ecclesiae Sweo Gothicae, Upsaliae, 1709, 4to, p. 62. Titeln på detta document är: Omständelig berättelse, huru de Swenske af Tyfkarne, blejwo förbrände och brände, år 1389, på samma tid skrifwen och nu utur en gammal handskrift, som hörer Akademien i Upsala Bibliotek till, framdragen.

Då R. Albrecht blef fången, sammanswuro sig ett fållskap, som kallades Zättebröder och woro i förstone 170 stycken, som nattetid gingo bewäpnade och, med oqvädinsord, öfwerföllu de Swenska, ehwarest de dem råfåde. Häraf uppväcktes omsider de Swenskas omtänka, hwad råd och utwäg, till allmänna säkerhetens bibehållande, wore att widtaga.

De funno då bäst wara, att härmed skulle hafwas anstånd, tills rådet och menigheten komme tillsammans i St. Gertruds Gillestuga. Wid det tillfället blef, efter mycken öfwerläggning, allmänt lungjördt, att ingen skulle tala illa om Herrar och Furstar, eller någon annan, utan att derför wara ansvarig, och dermed skulle all twedrågt upphöra.

Swenskar och Tyskar swuro då hwarannan wänskap och broderskap, samt att lefwa i enighet tillsammans.

Derefter hände, att Rikets Råd kallade några af Stockholms stad till Telsje och sände dem leidebref och Sigge Brun samt Simon Djetne till ledsagare, att de så mycket såfrare skulle färdas fram och åter. Rådet och menigheten nämnde dertill: Lambrecht Westwal, Pett. Menninge, Alf Grenerot och Hans Grbnolwe, med fullmagt, att dagtinga till allmänt bästa; och foro de så Åstad till Telsje.

Wid ankomsten dit, återwände 3:ne af förenämnda deputerade, som med de Swenska Herrarne ej wille samrådas. När Pett. Menninge det förnam, lagade han sig åfwen färdig till återresan. Då blef han förrådd af sina egna medbröder, som färade och fångslade honom. En hans tjenare blef slagen och skjuten genom hufwudet, och i samma natt fångslades Albrecht Karlson, som fördes i Stockholms torn. Wid det tillfället yttrade Bertil Brun sitt misnöje deröfwer, att Stockholms borgare öfwergeid orått och wåld; och, då en af hofmännerna det hörde, blef han derför hårdeligen slagen, samt, blå och blodig, genast i tornet förd. Ryktet derom gjorde en sådan farhåga och försträckelse, att hwar och en grep till wapen, församlade sig på torget, både Swenskar och Tyskar. De Swenska trodde sig alla wara förrådda. Tyskarne åter råddes, att de Swenska, som woro flere till antalet, skulle gemensamt hålla tillhoppa emot dem, och förrestälde således, att stillas åt. Om något ofog hände de goda män, som fångslade woro, emot stadens rätt, skulle dermed, tills följande dagen, uppskjutas. Med stor möda blef wål bullret stilladt; men de Swenska samlade sig i St. Dlofs Gillestuga och tordes ej stillas åt, af fruktan för öfwerwåld och mord. När de Tyska det sågo, påsummo de ett annat råd. De Swenska förstodo nu deras onda uppsåt,

gingo derfbre upp på Rådhuset och frågade, hwad dermed mentes, att Borgmästaren och Albrecht lägo i tornet, samt att Alenninge fångslad war. Då swarade Borgmästarne, att de med dem intet ondt wesse. De Swenska yrfade då, att om de något brott begått, de derför måtte lagligen dömas och straffas, och icke tillåtas, att ån den ena och ån den andra kastades i tornet såsom misfgerningsmän: sågandes sig förstå, att det wille så gå, som det länge sedan wore dem sagdt, och hwarför de warnade blifwit, nämligen att de Swenska skulle i Stockholm förråde warda. Tyllarne swarade, att de icke wesse af något förråderi, ej heller med de fångslade de annat ån allt godt; och, om de med orätta fångslade woro, borde de med rätta lösa och frigifna warda: wilsandes efterfråga, om Höfswitsmännerna dem något förråderi tillwitte. Emellertid war Bertil Brun lös, men Albrecht chwars hållen i tornet. Då de skulle gifwa Swenskarne swar, uppträdde de åter på Rådhuset, Lördagen fbre Hel. Trefaldighets-Söndag: berättandes, att Höfswitsmännerna icke wesse annat med någon, ån åra och godt. Af de båsta, skulle då 30 Swenska och 30 Tyfka Borgare på Rådhuset kallas, och, då de församlade woro, sade Borgmästarne, att de af Höfswitsmännerna förmenmit om det årende, som anmaldt blifwit, och att de swarat sig icke weta med någon man annat, ån hwad åra och godt wore; hwarfbre de med råd och sänja wille detta mål sålunda afhjelpa: att de enhålleligen skulle swärja hwarannan, wid Gud, Jungfru Maria och alla Helgon, att den ena skulle med den andra, i nådd och lust, lefwa och blifwa såsom bröder sijnimellan. Om så hände, att de Swenska wore råbande med sinom herra, då skulle aldrig Swensk man kåra på Tyfka, och, worde åter Tyllarne råbande, då skulle ej Tyll man kåra på Swenska; och dermed skulle wara god endragt, samt alla kåromål och onda ord upphöra.

Petter Alenninge och Albrecht Carlsson skulle lösgifwas, och, hwad den ena sedan öfwerginge, det skulle och den andra öfwergå. Swad de således på Rådhuset swurit hade, blef sedan menigheten kungjordt, och öfwer Lördagen war allt tyft och stilla, tills Söndagen efter Afkonsången, då ringdt war, och portarne låstes. Tyllarne gingo alla i Gillestugan och fruktade, att deras uppsåt kunde blifwa Swenskarne kunnigt, innan de hade dem ber de önsfåde. Borgmästarne gingo den natten mellan slottet och Sättebröderna: besarandes verkställigheten af det mord, som påtänkt war.

Det hände, att en fattig man, som tjente wid Rådhu-

gan, stod ganska bitida upp om morgonen, förrän solen upp-gick, och, då han hade gått omkring kyrkogården (wid Stortyrkan) och kom till Rådstugan (wid Stortorget), hörde han der talas och tänkte, att han försöfwit sig. Han hade då sett Herbricht Konynghsmark, Herr Marquard Kronmedyske, Lybika Nyz, Otto Beyenblert, med flera, inansdr lilla porten på slottet i deras harnest.

Då gick han på Rådstugan och tillsporde dem, om de wille honom något. De swarade: att han skulle tillsåga Rådet, att till dem uppkomma, inän folket bdrjade att gå på gatan. Då en del af Rådet war samlat, gick samma man upp till slottet, då han såg derifrån utgå wäl 60 personer i full rustning, som gingo till Stortorget och stadnade wid Pöns Bagares bod. Han sprang då in i Rådstugan och sade, att de skulle taga sig till wara, att de icke blefwe för-rädda eller mördade, ty höfwietsmännerna från slottet stode på torget, och måtte Gud weta, om de ämnade dem något ondt.

Äf Grenerot swarade, att den gamle mannen betedde sig obeskedligt, stod upp och gick ut i förstugan samt kallade en rådmän till sig, den han tillsade, att gå till höfwietsmännen och bjuda dem att återgå till slottet, eftersom de för bitida woro ankounna. Det skedde så; men, då allt Rådet war på Rådhuset samlat, gick Grenerot ut med tvåanne Tyska rådmän, dem han sände, den ena till slottet, att säga dem, det nu wore tiden inne, att inställa sig, och den andra, att kalla sällskapet och dem, som i sin rustning lågo i gillesstugan, tillsägandes dem, att skyndsammeligen ankounna och ei längre dröja. Från slottet ankounno då wäl 60, och köymännerna woro mera än tusende män med harnest, och Hennyng van der Dolle war deras Banermästare.

De stadnade wid kåken (som då stod på Stortorget), woro grymma som lejon, talade illa och woro glade, att se sitt onda uppsåt främjas. Alla swurna eder glömdes. De ärliga män, som brännas skulle, woro på Rådstugan insatte, utan att weta sig hafwa gjort något ondt. När de församlade länge hade stått på torget, och Rådhuset war tillsperradt, gick Lybika Nyz till Rådstuporten och bad dem släppa honom in, emedan han eliest wille gå från torget. Då han kom in, gående med sitt harnest, och de goda män det sågo, anade det dem, att det skulle gälla deras lif; sågandes, att detta wore dem länge sedan berättadt; men ingen

gen hade dertill welat sätta tro. Då swarade Greneroth, att den, som god och rättwis är, lærer det wäl sinna, och bad Lybika Nytz, att låta den skriften förekomma, der de förrådare siödo instrifna. Jöns Diekne påkallades, att han skulle hemta samma skrift, och, när den war föredragen, siödo och der sådana uppptecknade, som 4 år förut woro aflidna, och äfwen Arlander Galne, som året förut war rynd till Gottland. Då listan war uppläst, gafs lof och befallning, att gripa och fasttaga de Swenska, ehwar de funnes, utan att, i kyrka eller kloster, någon frid njuta. Det skedde så, och de Swenska fördes in på Rådstugan, der de pinade och hårde-ligen slagne blefwo.

När de mestadels woro inkomna, tog hwar sin wid håstet och, i Borgmästarens åsyn, afförde dem till slottet; och hward skulle wäl 60 uträtta emot tusende?

Jöns Rabbomagher och Laurentz op Hughom blefwo järade och tagna i Brödraklostret på holmen, och alla wordo pinade med sägar, gjorda af ekebräder, på det de skulle å sig något förråderi bekänna. De swarade, att de deraf intet welle och wille heldre dö, än widkännas något brott, hwartill de ej skyldige woro.

Om Tisdagen brände de Greges Ridda, Jöns Rabbomagh och Laurentz op Hughom. Dernäst om Helga Lekamens natt, då allt folket låg i sin bästa sömn, gick Alf Greneroth och flere hans stallbröder på slottet, och lofwade Högsmannen hälften af allt Swenskt gods, af deras, som woro fångna, på det de genast måtte blifwa brända.

Då ledde de goda män af slottet och fördes bundna till Råpplinge, i en båt. Der war en prest, som dem skriftade, då elden tändes. Han swor wid sitt ämbete, att de woro oskyldige till de brott, hwarför de straffades; men Lyfvarne aktade icke derpå, utan bundo dem i ett gammalt trähus och satte eld derpå, samt uppbrände dem således, utan ransafning och dom, om natten medan folket sof. Då hände ett stort jättecken samt ett så förfärligt regn och åstunder, att man trodde, det både folk och stad skulle förgås. Wattnet flödade så starkt på alla gator, att ingen tordes gå af sitt hus, förrän detta owäder war förbi. Detta skedde år efter Guds börd 1389, annan dag efter St. Eskils dag, som då inföll på Helga Lekamens dag, eller natten mellan den 11 och 12 Juni.

Biskop Nhyzelius, som, i anseende till det härvid inträffade äfkdunder, i sin Brontologia pag. 61, 62, härrom förnålar, tillägger, att de Tyfka Stockholms Borgare, under K. Albrechts tid, sig mycket hade förökat, genom sina fratres cucullatos eller Hättebröder: åberopande sig, hwad Mesfenius i sin Scandia, om deras skändliga otacksamhet och trolöshet, berättar.

Åf dessa Hätte- eller Fetalielbröder, twänne sammanfswurna Tyfka partier till K. Albrechts försvar, kallades de förra så af sin hufwudbonad. De hade förbundet sig, att hålla Stockholm K. Albrecht tillhanda, och, i sådant ändamål, war wäl deras affigt, genom förenämnde wäldsamma gerning, hwarmed 200 Stockholms Borgare, på en gång, uppbrändes *) , att, i de Swenskas wannagt, öka sitt wäld och tåfla med Fetalielbröderna, som woro röfware till sjöf, att till lands, genom rån och mord, göra sig rika af rof, samt fruktade genom midingsbrott och tyranni. Ingenting vittnar troligare om en swag regering och ett folks förakt och olycka, än att slika brott och misfgerningar lemnades o-håmnade och bleswo snarare skyddade än sträffade. Huru Tyfkarne försonat ofwannämnda mord, kan ses, hwad längre fram, om Pelarebacken, berättas.

Att ett så skändligt förfarande icke lätteligen funnat utplånas, vittnar det, på Borgerskapets i Stockholm gjorda anhållan, år 1470 af Mikels Råd och Föreståndare widtagna beslut, hwarigenom stadslagen i den delen upphåfdes, att hälften af stadernas magistrater skulle bestå af utländska män; hwarjemte förordnades, att äfwen andra märkeliga ämbeten skulle med Swenska män besättas.

3. §.

I medlet af 14:de århundradet, då förre flapp begynste att nyttjas, ansågs Stockholms hamn tjenligast till flappsgård.

Christiern Tyrann, som wäldförde riket, förstörde ock des flappesflotta, och, hwad som undslapp förödelser, bortfördes, jemte annat rof, till Danmark. Landets belågenhet fordrade skynsamma försvarsanstalter till sjöf, och Gustaf 1:s kärlek för eget fosterland wisade i den delen hans werksamma nit och omsorg. Snart hade han en flotta af sköna flapp och bojorthar, segelredda och wäl utrustade; men hwad, på

*) Botin, Sw. F. Histor. p. m. 430. J Laurini Chron. Strengu. 1717, 8:0, utiättas 170.

detta ställe, derom endast bör anmärkas, är, att flottan i hans och hans söners tid hade sin hamn och station, dels under Stockholms flott, och dels wid denna holme, som jemväl deraf fick namnet Skeppsholmen.

Skeppsgården i Stockholm nämnes i Thomas Rasfaelssons räkenskaper år 1558. I räkenskaperna år 1563, för Skeppsgården wid Stockholms flott, upptages en flotta af 65 skepp, med skutor och fetaliesfartyg inberäknade. Konung Eriks segrande flotta fördes, 1564 om hösten, i wintertåge till Stockholm, och hamnen derstädes ansågs länge dertill för den säkraste, ehuru den, i anseende till sitt långa afstånd från hafsbandet, för ut- och insjöbandet, ej war den beowämaste *).

Att en del af flottan, år 1611, låg wid Skeppsholmen, nu warande Blasiiholmen (ide nya Skeppsholmen, dit flottan först på 1630:talet förlades) och en del wid Slottsbacken, kan ytterligare inhemtas af R. Carl IX:s bref, dat. Örebro den 21 Mars 1611, angående dröjsmålet med flottans utredande, i anseende till oenigheten emellan Skeppshyttmästaren Niebrand, amiralen öfwer lilla flottan Nils Engelsman och Anders Cordell, hwilken war capten öfwer ett antal galejer och lodjor, då Konungen yttrar sig: "Wi hafwa intet gifwit Anders Cordell någon befallning, att hafwa beställa med Skeppsholmen, och, så framt han ide packar sig dådan, så wilstja wi fuller låta laga om honom, att han intet skall trifwas wid, utan måster Niebrand och Engelsmannen skola hafwa med Skeppsholmen att göra, och Cordellen allenast med de skeppen, som wid Slottsbacken ligga."

Efter flottans flyttande, wid pås 1634, till nya eller nu warande Skeppsholmen, blef den holme, som nu beskrifwes, kallad gamla Skeppsholmen, jemte sitt nya namn Blasiiholmen, och bbrjade sedermera att bebyggas.

I ett Drottning Christinas donationsbref, af den 20 Jan. 1651, hwarigenom Nils-Stallmästaren Hans Wachtsmeister förläntes ett kronans stenhus på Blasiiholmen, för måles, att det, för ett amiralitetshus, tillförene blifwit brukadt; men sbrut, i ett samma Drottningens bref af den 2 Sept. 1645, omtalas, att den gamla Skeppsholmen, Blasiiholmen benämnd, wore destinerad åt Krigs-Collegium, och serdeles att derå bygga ett tyghus inom sin egen mur; dock kom denna byggnad att sakna all verkställighet, och blef i stället snart hela holmen, af denna friförliga Drott-

*) Tengström, om Sw. Sjömagten. Witterh. Akad. Handl. 4 Del. p. 131, 145, 150, 274.

ning, till enskilda personer förlänt och bortgifwen, att de utdelade tomter ega och bebygga.

4. §.

Inan berättelsen om ifrågavarande holme widare förtättes, bör något nännas, hwarifrån dess siff erhållna namn: Blasius-, Blasii- eller Blasieholmen, må kunna sig härleda.

CancelliRådet Elers omtalar flera gifningar här om och säger derjemte, att, i stadens Länkebok på 1590:talet, ofta nämnes en wälmående Borgare i Stockholm, Blasius Dundeijs, som skall haft en badstuga på gamla Skeppsholmen, och anser det således vara en möjlighet, att holmen, mer än 50 år derefter, såsom först, i ofwanberörde 1645 års Drottning Christinas bref, Blasiusholmen benämnd, kunnat förwara minnet af nybnämnde Blasius och hans badstuga. Härwid bör alltså tilläggas, att Blasius varit ett i Stockholm fört icke obekant gammalt namn, såsom framdeles, i denna beskrifning, warder besjyft, då det uppgifwes, att en Konungens fock, Blasius, redan år 1551, innehade St. Gertruds Gillestuga husfritt, och hwilken Blasius, troligen en af Dundeijs förfäder, torde varit den, som först utwertat sig tillstånd till badstugans uppsättande på Konungens Skeppsholme. Sedermera omtalas Blasius Dundeijs 1593^{*)}, och widare 1625, då det berättas, efter en den 1 Sept. samma år timad eldswåda, att branden war så häftig, att, när det brann wid Blasius Dundeijs badstuga, slyg elden derifrån öfwer staden in på Johan Weitens hus östantill^{**)}.

När man nu besinnar, att Blasius Dundeijs, såsom berördt är, år 1625 egde en badstuga på holmen, och Drottningen, sedan flottån, på 1630:talet, blef förlaggd till sin nya holme, år 1645 kallade denna gamla Skeppsholme Blasiusholmen; så tyckes med temlig wisshet vara afgjort, att holmen fått detta sitt namn, antingen efter denna Blasius, en på sin tid wäl ansedd Stockholms Borgare, som hos öfwerheten måtte med serdeles nåd varit omfattad, om han skolat få begagna någon plats på den fordna Skeppsholmen, eller ock efter ofwanbemålde Konungens fock, Blasius, som lefwat nära 100 år, förrän ofwannämnda Drott-

*) Blasius Dundeijs war en af de fyra Stockholms Borgare, som, jemte Borgmästare och Råd, den 28 Sept. 1593, wid Wälmarssön, emottog K. Sigismund och des unga Drottning, wid Konungens ankomst till sitt arfrife. Stockh. Länkebok, fol. 106.

***) Adersparres Hist. Saml. 1 Del. s. 93.

ning Christinas bref år 1645 utkom, och att följaktligen alla andra mindre rimliga gifningar om holmens namngifvande efter en Biskop Blasius, hvilken skall blifwit firad såsom halfbelig den 3 Febr. 1526, samt om missbruket af ordet: Blaskholmen, billigt kunna undwiskas.

5. §.

De många wedermålen af Drottning Christinas stora gifmildhet kunna här ej alldeles uteslutas, men ej heller utbredas i hela sin widd, som rummet ej tillåter. Här må således korteligen antecknas de gifswor, Drottningen å Blasiusholmen utdelat, nämligen:

1) 1645 d. 2 Sept., enligt donationsbref, till Secreteraren, sedermera Hof-Cancelleren Nils Nilsson Tungel, en plats, belägen å lilla bron öfwer Rådskesström, att derå stenhus bygga. Huset egdes 1799 af enkesten NilsRådinnan, Grefwinnan Stocckenström.

På Tillaei Charta 1733 står det utmärkt, såsom Presidenten Baron Strömfelt tillbrigt.

2) Enligt nyfnämnde donationsbref, åt Referendarien Johan Winblad, en plats, belägen wid stora Ladugårdsbron, till stenhusbyggnads uppförande derstädes. Huset egdes 1799 af CancelliRådet Grefve Wärten Bunge.

3) 1647 den 27 Mars, enl. donationsbref, till RiksRådet och Öfwer-Stallmästaren Hans Wachtmeister, en tomt med ett hus emot lilla bron, intill den lediga platsen wid kronans stall; och har huset tillförene varit brukadt till kronans amiralitetshus. Öfwersten Baron Lantingshausen war 1799 deraf egare.

4) 1647 den 6 Juli, enligt donationsbref, till bemålde RiksRåd och Öfwer-Stallmästare, en tomt å westra sidan wid sjön, sträckande sig i längden från Långgatan, som går öfwer bron, och i bredden ifrån sjön utföre på den norra ändan, hvilken tomt tillförene varit donerad Grefve Gust. Drenstjerna Gabrielson, som den åter till kronan afstått emot annat wederlag.

Sedan denna egendom kommit till Fersenska släkten, låt RiksRådet Gr. Axel Fersen, såsom egare deraf, borisprångra klyppan H, som på kopyarsticket 39 och 40 öfwer Fersenska palatset i Gr. Dahlbergs verk finnes utmärkt *). Af klyppan blef en terrass, och stora huset fringbyggt med bodar och suårre boningsrum för mindre hushåll.

*) CancelliRådet Beröfs Anteckningar.

5) 1652 den 30 Mars, enligt donationsbref, till Architekten Jean de la Vallée, en kronans tomt, mellan Riks-Stallmästaren Hans Wachtmeisters tomt och Twärgränden; och, som Blasiholmen blifwit några serdeles personer förlänt till den ändan, att derå goda hus, till hederligt utseende för kongl. flottet, skola blifwa anlaggda och byggda, så skulle och ingen, på den sydwestra sidan, gent emot la Vallées tomt, antingen med pålande, byggnad eller hwad annat det helst wara kunde, göra någon äwverkan, till wanprydning och hinder för en wacker ursigt från: kongl. flottet *).

Hela denna egendom, som RiksRådinnan, Grefwinnan Anna Maria Soop, år 1734, egt, har sedermera blifwit sammanlaggd med den Fersenska och med snåre hus bebyggd, hwarest åfwen, i nämnde twärgränd, Soopiska fattighuset är anlagdt.

6) 1650 i Juli månad, skänkte Drott. Christina Landshöfdingen i Östergötland, Friherre Jakob Skytte, en kronans tomt wid Grefwe Magnus Gabr. De la Gardies tomt, liggande wid allmänna gatan, som löper åt den nya Skeppsholmen.

1651 den 7 April, enligt donationsbref, till RiksLygmästaren och Generalen Friherre Arvid Wittenberg von Deber, 2:ne kronans tomter, som låra wara desamma, Baron Jakob Skytte och Adler Salvius förut blifwit gifna, belägna imellan Gr. De la Gardies tomt på sydböstra sidan och twärsgatan på nordwestra sidan. Dessa 2:ne tomter hafwa sedermera blifwit styckade och afdelade samt, så wäl wid wägen åt nya Skeppsholmen, som wid öfra gatan, dels bebyggda och dels till trädgård använda.

7) 1650 den 20 Juli, enligt donationsbref, till RiksRådet m. m. Magnus Gabr. De la Gardie, en kronans plats, belägen inemot lilla hamnen. Denna tomt med dess ansenliga åbyggnad har, i sednare tider, tillhört Generalen Baron Pechlin och innehades 1799 af Hwerste-Lieutenanten Gr. Axel Cronhielm.

8) Om Generalen, sedermera Fältmarskalken, Gr. Robert Douglas' hus, i hörnet af torget och gatan, som går till nya Ladugårdslandsbron, afritadt i Gr. Dahlbergs verk Tab. 39, och tomten på en gammal charta, författad omkring 1650 samt då antecknad för Amiralen Hind. Gertsons — har man, af nyare anteckningar, funnit, att det 1753 af hans arfwingar skall blifwit försäldt till en handlande, som låtit borttaga koppartafet och täcka huset med tegel, samt re-

*) Original-Permebrefwet.

parera detsamma, utan att ändra fagaderna. Det är utmärkt för sin höga port och fall i sednare tider tillhört en Stjerncrona, samt derefter blifwit köpt af Hofmästaren Bolander, efter hvars döds Prosten i Gessle, Eneroth, deraf blifwit egare, som sedan sålt det till en Westman, handlande.

9) 1651 den 23 Dec., fick Secreteraren wid Amiralitets-Collegium, Lynes Amundson, ett kronans tomstykke till dess förra tomt, som förseddes med åbyggnad. Huru detta hus, genom arf eller köp, man ifrån man, kommit till Baron Lagerfelt, egare dertill 1799, är icke bekant.

10) Tygmästaren Hans Cleres tomt har StatsSecreteraren, sedermera Presidenten, Gust. von Carlson i sednare tider egt, samt 1794 försålt till BruksPatronen Wegelin, som ändrat inredningen och åfwen fagaden med en utbyggnad och balcon öfwer porten. Ifrån Grefwe Douglas' tomt egdes husen 1799 af Baron Lagerfelt samt Brukspatron Wegelin, och i hörnet är det hus, som Öfverhof-Jägmästaren Gr. Carl Fersen, till sin döds 1786, innehade, och som sedermera inköptes af kronan, till boställe för Cancelli-Presidenten. Förut hade kronan inlöst R. Rådet och Cancelli-Presidenten Gr. Creutz's mobilier (bådbren), till den parade-måning, hvari Premier-Ministern emottager härvarande utrikes sändebud.

11) 1650 den 20 Juli, enligt donationsbref, gaf Drott. Christina, till sitt Råd och KammarRåd, Sewedh Båth, en kronans plats, liggande i hörnet af westra tvåmgränden och den gata, som löper ifrån torget inåt Gr. Magni De la Gardies tomt. Huset, som derå en tid derefter byggdes, afbrann den 30 Nov. 1669, innan det blef alldeles färdigt. Platsen köptes sedan af R. Rådet, Amiralen, Gr. Gust. Otto Stenbock och uppbyggdes efter ritningen i Gr. Dahlbergs verk, t. 1. tab. 45. Efter faderns döds, ärfdes huset af sönnen, Fältmarskalken Gr. Magn. Stenbock *). Sedan det, genom köp och salu, varit i fleras händer, blef ändtligen Hofmarskalken Baron Düben deraf egare, som sedan, 1797, sålde det till Kammarjunkaren Baron Pehr Adrian Fock. Utställiga Franska ambassadeurer hafwa, under sina besökningar till kongl. Swenska hofwet, här residerat; äfwen som Ambassadeuren Georg Ludv. le Hoc ifrån Franska republi-

*) För någe skull kan här nämnas, att denna Herre var så högt älskad af R. Carl XII, att Konungen, under kriget i Pohlen, på skämt, i särskilda egenhändigta bref, kallade honom stundom Herr Purisar, och stundom Måns Bod. Se Loenboms Gr. Magni Stenbocks testverne, bilagorna N:o 17 och 19, p. 135, 136. År 1757, 4:0.

fen, under dess forta wistande härstädes, från October 1795 till slutet af år 1796.

12) Det der bredewid belägna hus, fordom Kongl. Rådets Bengt Skyttes, egdes på 1740:talet af Brukspatronen och Grosshandlaren Elias Brandel, och sedan länge af hans enka, som derstädes hade sitt sockerbruk. Å den midt emot belägna tomt, är en wacken trädgård anlaggd, med hägnad och port af jerngaller.

13) 1654, den 9 Maj, enligt donationsbref, gaf Drottin Christina R. Rådet, KammarPresidenten och Amiralen Herman Fleming, som förut innehade den yttersta tomten på Blasieholmén wid bron till nya Skeppsholmen, såsom tillböning till bevrörde tomt, sedan gatan, wid Miks Stallmästaren Gr. Magni De la Gardies tomt, till 18 alnar blifwit afdragen, den öfriga delen, som gränsade intill hans tomt och sträckte sig i längden intill Secreteraren Cantherstins tomt. En wäderqwarn, som R. Rådet Lars Fleming här lät uppfatta, står på Tillaei 1733 års charta, utmärkt under namn af Solmqwarnen.

Sedan denna egendom en längre tid varit i Flemingsska släktens område, köpte handelsmannen Jon Olafson denna samna 1723 och lät der anlägga ett skeppshwarf, hwarest, tid efter annan, flera skepp blifwit byggda, af olika storlek, äfwen till 130 och 260 lasters dragt *).

Sedan hwarfwet omsider blifwit nedlagdt, inrättades derstädes, 1790, ett så kalladt Sillhof eller nederlagsplats för allt till Stockholm ankommande sill- och lakegodsk; men denna inrättning, såsom ledande till kostnad och twång i handelsrörelsen, blef snart upphäfwen och inställd.

14) Midt emot detta sillhof, till höger wid bron å nu warande Skeppsholmen, uppbyggdes, på den så kallade Kyrkoholmen, nya Slagtarehuset och Fiskaregången af sten. Denna plats eller bergsklippa, på westra sidan om bron till beslagde Skeppsholme, blef staden upplåten den 4 Juli 1689, till material- och sädgård. Det nya Slagtarehuset, färdigt, hyppnades här 1785 den 20:de dagen i Slagtmånaden. Det har öfwer stora porten en decoration i sten, föreställande huswudskallen af en ore, och årtalet 1784.

6. §.

Att planen mellan Fersenska egendomen, å ena sidan, och Douglasiska intill Sevedh Båths, å den andra, blifwit kallad torget på Blasieholmén, inhemtas af öfwan omskrifna

*) Sæwii Beskr. öfwer Upland.

donationsbref, fastän denna plats, på Tillaei charta, icke fått namn af torg, och ej heller hvarken gator eller gränder derstädes blifwit namngifna.

Sedan nya Operahuset, 1782, blef färdigt, och en ny wäg öppnad ifrån Norrmalmshälsan, nu mera Gustaf Adolfs torg, förbi södra sidan af Operahuset och gamla Arsenalen, nu mera Dramatiska Theatern, utmed Norrström, har ej allenast lastageplatsen wid theatern, utan ock wid Blasieholmsholmen, blifwit mera begärd och förmonlig, i synnerhet för dem, som bo på östra delen af Norrmalm.

Den gatans öppnande, som wäl war begyndt ifrån Packartorget till Räckeströms bron, men hindrades och stadnades wid Gouverneuren Olivecrantz's då warande tomt, som intog hälften af gatans bredd, hwaremot den andra hälften war Kongl. Maj:tt tillhörig, såsom ett särskildt bihang till trädgården — gjorde flera af Hstermalms inwånare en förnyad ansöknin, d. 22 Octob. 1688, hwari anfördes, att den grund, som der för flera år sedan blifwit laggd till en stenhusbyggnad, wore af Kongl. Swea HofRätt ogillad, och byggnaden inställt; att, för god rättelse skull, trädgårdsplanter sedermera blifwit satt in på en del af samma stengrund; att alltså ej annat hinder för gatans anläggning wore, än besagde Olivecrantz's tomt, samt att sådant icke borde af honom bestridas, i betraktande af de andragna många skäl för nödwändigheten, nyttan och stadens prydnad m. m. Denna gata blef sedan öppnad rätt fram från Räckeströms bro, eller östra ändan af Grefwe de la Gardies kronan då tillhöriga tomt, till Packartorget, och derifrån till Konungens stora trädgård, hwilket namn den widsträcktä Humlegården då förmodligen haft.

Den här ofwansfbre ofta nämnda charta öfwer Blasieholmsholmen *) utmärker bron öfwer Räckeström, till en bredd efter sealan af 20 alnar; öfwen som bron till Ladugårdsbländet och den, i Gr. Magni Gabr. de la Gardies donationsbref, nämnda lilla hamn med dess bro, samt bron ifrån Ryrkoholmen till nya Skeppsholmen. Widare finnas derstädes Tungelska och Winbladiska tomterna, omgifna på ena sidan af Räckeström, der Tungelska tomten har sin åbyggnad ända ner wid wattenet. General Wachtmeisters på chartan nämnda stallgård tecknas såsom belägen ned wid strömmen, bredwid Räckeströms bro. Det qwarter, som utgör Grefwe Fersens egendom, med La Vallées tomt, är till

*) Weddeladt af Pr. Wittigh m. m. rörande Blasieholmsholmen.

första delen af berg intaget, äfvensom Wittenbergs, Fleming's och Cantersiens tomter. På det nu warande Blasieholms-torget, är en stor klippa utmärkt.

7. §.

Kyrkoholmen, belägen wid yttra udden af gamla Skepps- eller Blasieholmen, har af den der byggda kyrka fått sitt namn, utom hwilken nästan ej något märkligt om denna lilla holme är att berätta, sedan, angående de, i sednare tider, der uppförda byggnader, här ofwan blifwit förnämligt.

Det är förut anmärkt, att den på en gammal charta blifwit tecknad under namn af Nyntolmen.

Om den härstädes, år 1629, byggda och sedermera förbättrade träkyrka, Solmkyrkan kallad, som Skeppsholmsförsamlingen nyttjat, är nu mera ej annat att nämna, än att den samman, wid den år 1823 en del af Blasieholmen, så wäl som Kyrkoholmen, öfvergångna eldswåda, blef i aska laagd.

På, i Riksrådet och Sveriges Ståthållaren Baron Carl Sparres tid, stadens handelsbodar på Norrebro, för nya stenbrobyggnaden skull, måste afbridas, samt sländ och bodar på ödra bron, torg och allmänna platser, borttogos och utur vägen skaffades, byggdes i stället på Kyrkoholmen ett stort hus af trä, med träcolonner pryddt, till ett hundrade salustånd och bodar, som dock ej alla, i anseende till sin aflägsna belägenhet, äro uthyrda.

6 Capitlet.

Om Skeppsholmen.

1. §.

Skeppsholmen, nya Skeppsholmen och stundom Amiralitets-holmen kallad, ligger wid inloppet till Stockholms hamn, nästan midt mellan staden och Waldemarsödn (nu warande Djurgården), och ungefär i lika afstånd från ödra bergen och Ladugårdslandet, efter Tillaei charta. Utur flera stäl will slutas, att denna holme, inan Skeppstortan dit förlades på 1630-talet, hetat Dongisödn,

stundom och Wangsjö eller Wangensöna. I synnerhet Åberopas ett Clara Klosters upplåtelsebref 1432 till Hans Årds-
 pelin, å Waldemars- eller Wadmuksön, hwilken deri be-
 skrives liggande i öster från Stocholm, i salta sjön, näst
 Wangensöna, som med belägenheten af Skeppsholmen all-
 deles inträffar. Desutom omtala flere handlingar Wangsjö
 och Käpplingen, såsom nära intill hwarandra belägna. Här-
 wid kan ytterligare anmärkas, att, med det tillkomna nam-
 net Skeppsholmen, har Bongisö, Wangensöna, m. m., ut-
 ur sednare handlingar alldeles förswunnit. Denna holme
 liknar, för det närwarande, nästan en verklig lustpark och
 tycks onekligen vara den, som någon tid äfwen haft namn
 af Lustholmen, inän den till Skeppsholme blef använd.

K. Johan III lät på Skeppsholmen för sig upprygga
 ett lusthus *); men, om det varit på nya eller gamla Skeppsholmen, nämnes icke. Troligt är dock, att det äldsta fasta
 hus å ifrågawarande sednare Skeppsholme, beläget på berg-
 get till höger, när man kommer öfwer bron, varit byggt i
 K. Johans tid, efter som det fordom blifwit kalladt K. Jo-
 hans hus. En fornågen tillägger, att han der skall haft
 någon skatt undangömd. Gyllenhjelmsta wapnet har der
 utgjort en prydnad öfwer porten.

På den äldsta kända plan-charta, som finnes beskri-
 wen i andra capitlet om Stocholms anläggning, under No
 8, är en lustpark, på nu warande Skeppsholmen, utmärkt,
 samt en instängd trädgård på östra udden, med 2:ne plats-
 ser till byggnader, en större och en mindre; den ena midt
 i lustparken och den andra på södra sidan. I handlingar-
 ne förekommer och, att en trädgårdsmästare förordnades öf-
 wer Konungens trädgårdar på Norrmalm och Lustholmen
 1619 (Mogistr. fol. 296), och 1622 nämnas Konungens
 trädgårdar i Stocholm, så wäl wid flottet, som och eljest
 på Norrmalm och Lustholmen.

2. §.

Svenska flottan hade, i fordom tida, nästan i hwarje
 tientlig hafswik en utsedd hamn eller så kallad Skeppsgård, till
 winterläge, der Hamnebröderna (hamnfogdarne), hwar och
 en på sitt ställe, då åläg, att taga Skeppens tillhördigheter i
 noga förwar, under de till den ändan på stränderna upp-
 resta skjul och byggnader; men, sedan Skeppen började att i

*) Dalin, Sw. K. Hist. 3 Del. p. 154.

riket byggas fibrer och äfwen att bewäras, som skedde i medlet af 15:de secelet, ansågs Stockholms hamn dertill tjenligast. Under K. Erik XIV:s sjökrig, ett af de wackaste tillfällen för Swenska flottan, singo befälhafwarne på de stora Skeppen alltid befallning, att, i slutet af September, sika Stockholms hamn *). De ställen, der flottan låg, kallades Skeppsgårdar, och Skeppsgården under Stockholms flott, som den kallades, flyttades och anlades i Szwers Ståthållaren och Amiralen Clas Flemings tid, efter 1634, på ett beqwämligare ställe wid Skeppsholmen **). Han inrättade och der Reparebanan och beskilde om ättskilliga stora Skepps byggande.

Det gamla påtverket ifrån magasinerna är en lemnning af gamla Skeppsbron, der örlogsskeppen i förra tider legat förhöda.

Om olyckshändelser, då stora flottan war här stationerad, finnes antecknadt, att Reparebanan, höstetiden år 1676, afbrunnit, och att örlogsskeppet Westervik derwid äfwen råfat i brand och alldeles gått förloradt. Wid slottsbranden, d. 7 Maj 1697, kastades elden så widt omkring, att jemwäl Banan på Skeppsholmen i detsamma antändes och afbrann, tillika med många hundrade troswagnar. De nästan oräkneliga menniskor, som, för påkommen hungersnöd, woro på Banan inlaggda för att njuta spisning, nödgades då fly ut och ligga på bara marken, hwarigenom många 1000:de af dem dogo ***).

När gamla amiralitetet på Blasieholmen, 1651, donerades till Riksstallmästaren Hans Wachtmeister, war amiralitetet på nya Skeppsholmen förmodligen i ofwannämnda K. Johans hus, som sedan, efter flottans transporterande till Carlscrona, 1680, varit nyttjadt, dels till RiksArchivi handlingars förwarande †), dels till magasinshus, och äfwen till Kongl. KammarArchivi acters förwarande, när huset 1705 och 1706 reparerades med en kostnad af 2046 daler silfwermynt. Det föreslogs sedan till inredande af en amiralitetskyrka, men blef omföder upplåtet till casern för manskapet wid Stockholms escadre af Kongl. Maj:ts flotta.

Ett nytt rymligt casernhus är dock nu mera, år 1818,

*) Tengström, om Swenska sjömagten, i Witterh. Akad. Handl. 4 Del.

***) Kallas på Wittmans charta, 1702, nya Skeppsholmen.

****) Rhyzeli Frontologia, p. 79, 89, 90.

†) Står på Tillaci charta, 1733, utmärkt för Kongl. Archivum.

för besagde manskap på holmen uppfördt, och det gamla nyttjas till marquetenteri m. m.

3. §.

Sedan de swårigheter kommo i ett närmare öfverwå-
gande, som så ofta blottställt Swenska kusterna, i anseende
till stora flottans aflägsenhet i Stockholm, dit en widsträckt
och lång skärgårds genomseglande gjorde dröjsmål i de wig-
tigaste för rättningar, så bestod K. Carl XI, år 1680, att,
på Trotsö i Blekinge läns skärgård, anlägga staden Caris-
crona, som, för belägenheten skull och dess förträffliga hamn,
blifwit af den wördade Amiralen Hans Wachtmeister ut-
sedd, att dit förlägga rikets dyrbara örlogsflootta. Beslutet
werkställdes; men den så kallade Stockholms escadren, af
galärer, jagter och mindre fartyg, fick sin station wid Skepps-
holmen, under särskildt befäl, och blef försedd med ett min-
dre hwarf.

Galères-escadren förblef allt framgent i Stockholm; men,
som dess bättre bestånd och förwarande fordrade en bättre
änstalt, än att, blott med ett waktstopp, ligga wid fran-
den omkring Skeppsholmen, utsatt för alla wäder, så bygg-
des, under entreprenade, af Borgmästaren Kierman de på
Baldemarsön eller Djurgården, midt emot Skeppsholmen,
i öster belägna 30 galères-skjul af sten, enligt den wid 1756
års riksdag widtagna försvarsplan. Inga af de 5 staplari,
som äro utmärkta på Tillaei charta, finnas här nu mera,
behöfwas icke heller, sedan staplar nog finnas på hwarfwet,
anlagdt midt emot holmen på Djurgården.

4. §.

ÖfwersteLieutenanten wid artilleriet, sedermera Fält-
marskalken, Grefwe Augustin Ehrenswärd uppgaf, wid 1747
års riksdag, förslag till inrättande af arméens flotta, hvil-
ket, wid rikets ständers sammankomst 1756, blef gilladt, och
han sjelf förordnad till chef derwid, med GeneralMajors
fullmägt, af d. 18 October samma år.

Angående denna flottas förbelning i fyra escadrar,
nämligen Stockholms, Sweaborgs, Åbo och Örebro; galères-
escadrens förening, sedan d. 28 Febr. 1777, med
arméens, nu mera kallad Kongl. Maj:ts, flotta; hwarje esca-
dres särskilda chef under ett öfwerbefäl; Grefwe Ehren-
swärds förtjenster wid inrättningens förbättrande, nya stöps-

forters uppgifswande och byggnad; styrelsewerkets inrättande och serfkilda fbrändringar m. m., förekomna sådana ämnen, som icke höra till en inifränkt beskrifning om Skepps-holmen, utan till historien om rikets sbinagt.

Här bör dock intagas, hwad i punkterna till rikets Ständer 1800 förmåles: "Arméens flotta," heter det, "hvilken, under då sist öfwerståndna frig, wunnit en oförwäntad styrka och hufwudsaktligen bidragit till fredens återställande, war, af alla förwarsmedlen, wid frigets slut i det bästa tillstånd. I sådant skick har den äfwen blifwit underhållen på sina serfkilda stationer, af hvilka den på rikets westra gräns med flera utwågar till förbättringar blifwit försedd."

5. §.

Af de större hus och byggnader, som finnas på holmen, förmenas, att de twänne, som intaga en lång sträcka och nu nyttas till boställen för Amiralen och flera af officers-corpset, blifwit i St. Carl XI:s tid uppbyggda, i stället för de gamla träbyggnader, der förut varit uppsatta och upplåtna Konungens lifwakt till häst, då Reparebanan blef till ställ för lifdrabanternas hästar inrättad. Samma hus har åter i sednare tider blifwit inreddt till Kongl. Maj:ts flottas tyghus och arsenal, hwarest, utom frigs- och skepps-förnödenheter, som der förwaras, ibland tropbeer, äfwen finnes en Preussisk slag, tagen i Frische-baf under förra Pommerska friget, och några Ryska metallcanoner.

Wid de twänne förrådshusen af sten, till segels och tågwerkes förwarande, som kallas Fundamenterna, äro och 15 skul för 14 canonslupar och ett för kulor, samt midt emot på Djurgården 14 dylska. I hwardera af alla dessa skul förwaras 2 canonslupar. Mellan dem och Fundamenterna äro och skul byggda för 3:ne mindre fartyg, Esplendian, Amadis och Amphion.

Wid gamla arsenalens inrättande till en dramatisk theater, 1793, skottades en del arsenalsförräder, af gewår, wapen och andra frigsbehof till Fredrikshof, och åter 1796 derifrån till ett här på holmen warande frenans spannmålsmagasin, som, med mycken kostnad, till detta nya behof inreddes.

Det gamla corps de gardet för en detacherad wakt låg twärs för broändan och war af trä uppfördt, då hög-wakten war midt på holmen. Åren 1776 och 1777 upp-

byggdes ett stenhus för högwakten, wid ändan af bron, med façaden åt sjön, hwarefter det förra corps de gardet på holmen tillbyggdes 1780 med 2:ne våningar, till flottans cancelli, kontor och casa, m. m.

Lilla stenhuset, ofwanför och hafom corps de gardet på backen, som af ålder varit byggt till ett svårare fängelse, är i sednare tider inrättadt till ett laboratorium.

När första allarm-batteriet här anlades, är obekant; men det har förmodligen stett wid inrättningen af brand-signalerna, enligt brand-reglementet af d. 18 Dec. 1728, hvari brand-signalerna från Skeppsholmen nämnas. Det flyttades, 1795, till en högre belägen plats, midt emot Skeppsbron och staden, men till sitt förra ställe, 1797, och åter, 1799, till det 1795 nyttjade, högre belägna batteri, till höger om vägen upp till holmen.

Att här på höjden fordom varit en wäderwarn, inhämtas af berättelsen om K. Carl XI:s begrafning d. 24 Nov. 1697, hwarest förekommer, angående sjukestotts lössande wid detta tillfälle, att 26 canoner woro till den ändan planterade på Skeppsholmen och Wäderwarnsbacken, utom 24 wid Skeppsholms corps de gardet och 30 wid Holmkyrkan.

6. §.

Förra Skeppsholmsbron af trä war omkring 420 alnar lång och har troligen blifwit anlaggd, i K. Rådet och ÖfwerStåthållaren Flemings tid, på 1630:talet, då flottan flyttades till denna Skeppsholme. På den så kallade Droitt. Christinas charta öfwer Stockholms utseende, är denna bro, med sin windbrygga, redan utmärkt.

Bron, anlaggd för rikets flotta, underkållen för galdere-escadren och kronomagasinerna, blef år 1823, då en stor wädels uppfom på Blasieholmen, deraf äfwen antänd och afbränd, hwarefter genast den nu warande flottbron i stället byggdes.

7. §.

En berättelse må nu intagas om Cajsa Multas källa, här på holmen, som har ett mycket godt watten. I en dypen brunn, som här fordom varit, skall en gammal karing af wäda omkommit, Cajsa Multa benämnd, hwarefter brunnen sedan blifwit igenkastad och i många år icke nyttjad.

Grefve Ehrenswärd lät, i sednare tider, upptaga och istånds-
sätta samt, med ett litet hus, kringbygga brunnen eller
källan.

8. §.

Castellholmen, en liten holme, som genom en bro har
communication med Skeppsholmen och kallas på ofwan-
nämnda chartor, än Schanzen, än Blockhusholmen, men
i allmänhet Castellholmen. På några chartor är den an-
tecknad, under namn af Notholmen, som tydes gifwa till-
känna, att den varit behodd eller nyttjad af fiskare, hvilka
der upphängt sina notar.

När det första castellet der blifwit byggt, är icke be-
kant, förmodligen efter 1640; men 1785 blef det, i sin gam-
la mångkantiga form för 12 canoner, å nyo uppbyggt och
iståndsatt. På den der uppresta slaggstång hisas Swenska
flaggan, dels till besvarande af den salut, förbigående fars-
tyg göra, och dels till högtidsdagars utmärkande. Då skott
lösas för Castellat, besvaras det med Swensk lösen från
batteriet, hwarom en underofficer besörjer, som här har ser-
skildt boställe, bestående af ett litet stenhus, samt en wakt-
mästare, som bebor en bredwid warande liten träbyggnad.

Det förut brukliga natt- och wakt-skottet ifrån castellet
inställdes 1740.

Under castellet förvaras krutförrådet.

Här är en maskran inrättad, som underhåller sig sjelf,
genom den afgift, som, för dess nyttjande, af köpmansskepp
erlägges.

Alla vägar på denna lilla, mest af berg bestående,
klippa, äro med tråd i sednare åren planterade, och till
stukhuset utmärkes vägen ifrån bron med en 1798 an-
laggd allée. Promenade är här för alla tillåten.

Tredje Afdelningen.

Angående Norrmalm.

1. Capitlet.

Om Norrmalm i allmänhet.

1. §.

När Stockholms stads anläggning, eller för omkring
600 år tillbaka, beslöd den nu warande norra förstaden,

som utgör den vackraste eller åtminstone bäst bebyggda delen af Sveriges hufvudstad, till en betydlig del, af en ganfka hög, åt öster och väster sluttande, lång sandås, Sand- eller Brantberget benämnd.

Hela åsen blef, efter K. Birgers gunstlings, Amiralen och Riksdrotjet Johan Brunkes, afståttande derstädes år 1319, kallad Brunkeberg. Detta sandberg, om man så må säga, sträckte sig från Norrströmmen, norrut genom Solna socken och kanske ännu längre, samt war, på ömse sidor, omgifwet af sjöar, wilar, kärr och moras. Af de spår, som ännu synas efter bergets, eller rättare den stora sandåsens läge, tyckes den ämnade hafwa innefattat widden, ej mindre af nu warande Smedgatan, Styckgutarebacken, Johannis södra Kyrkogata med kyrkogården, fram till Roslags tullen, än äfwen Kungsbacken, ända fram till Norrtull och Brunns-wiken (kanske rätteligen Brunkebergswiken). Bredden åter från den så kallade Brunkebergshallen eller St. Clara gårde, öfwer Östra Kyrkogatan, Smedgatan, Regeringsgatan, ned till Ladugårdslandswiken, eller ifrån Nörstrandswiken öfwer Hålländaregatan, Badsluga-, Lundmalare- och Regeringsgatorna, intill de der mätande gråberg och träsk.

Ännu på 1640:talet, måste Brunkeberg hafwa varit ansenligt och till stor del obebyggt, ty, d. 28 Juni 1642, förordnades, i afseende på handeln mellan skärfarlarne från Östersjö sidan och landtboer wid Mälaren, att, på bägge sidor om Brunkeberg, skulle blifwa goda broar och hamnar, och wägen göras genom berget, på det allmogem måtte kunna komma till hwarandra.

År 1732, då af besagde berg, å den plats, der Brunkebergstorget nu är beläget, endast en kulle qwarstod, af 80 fots höjd, 60 fots bredd och 300 steg i omkrets, ansågs det nästan otroligt, huru den fordnä ofantliga massan af sand, br och klappersien, hwaraf berget bestått, då redan kunnat blifwa så mycket medtagen och förflingrad *).

Detta fordom så widsträckt och restliga Brunkeberg, som länge trofsat tidens äwerkan, har dock, under förflutna 570 år efter stadens anläggning, blifwit så undangräfwet, att det nu ändiligen alldeles försvunnit.

Inom en mansålder härrefter torde fråga uppstå, hwar-est berörde sandhögen eller så kallade berg legat, enär deraf nu mer inga lemningar äro öfriga.

*) Wång, de monte Brunconis, Upsal. 1732, 4:0, p. 8, 12.
Lundequist, I. 15.

Den andra sandfullen, som ännu kan tjena till någorlunda bewis om Brunkebergs höjd, är den plats, hwarest Observatorihuset å norra ändan af Drottninggatan, till wensler hikä från Norrtull, står uppfördt inom sitt trästrank.

Det kan icke nekas, att ju denna stora sandhögd eller ås varit för Norrmalmens bebyggande mycket hinderlig; men det är ock wist, att densamma äfwen twärtom för hela staden varit ganska nyttig, ty ifrån äldre tider, sedan Stockholms bebyggande med allwar företogs, har sandåsen efter hand blifwit använd till träffs, wattenbrags, strängders och wikars fyllande, och jernwål till grund för husbyggnader, till torgs, andra allmänna platsers, broars, wägar och nästan alla gators tilldanande och jernnande i staden och på malmarne *). Allt efter som denna höga sandås eller berg, som man behagat kalla den, sålunda hunnit undanröddas, har platsen, som utgjort dess widsträckt fot, blifwit jernnad och bebyggd. Norrmalm skildes fordom, af berörde sandås, i twänne trakter. Den östra delen af åsen war mera brant och sluttande, som ännu kan märkas af de backar eller höjder, som leda till Regeringsgatan. Den westra delen åter, war mera lågländ, sank och morassig, inanden uppnådde Mälarens strand. Vägen från staden till Upsala (östra Åros), rikets fordna hufwudstad, låg aldräfdst på nämnda westra sida, ungefärligen der husen, på östra sidan om Drottninggatan, äro belägna; men, då St. Clara kloster blef innehafware, icke allenast af denna trakt, utan ock af nästan hela Norrmalm, blef denna wäg anlaggd på östra sidan om berget, och således på den del, som nu intages af östra husraden wid Regeringsgatan. Den westra delen af Norrmalm lades, omkring år 1286, under Clara kloster, som slutligen under sitt wälde och område egde största delen af Norrmalm, hwilken likwäl, då för tiden, endast bestod af torra sandbackar och ofruktbara fält, hwaraf sig härleder ordet: malm, som wisa sandaktiga stogsstrakter eller hedar ännu på landsbygden kallas.

Af urålders tid, och inän Stockholm blef anlagdt, stola wårdkasar på sandberget varit inrättade, till teckens gif-

*) Sandförslinigen wid Brunkeberg entrepreuerades 1772, på 4 år, mot 50 rd. 8 fl. årligen; men 1776 blef sandhemningen fri och öppen till allmänhetens tjenst, äfwen som sandgroparne wid Norrtull, hwilka, ifrån år 1764 allt intill 1774, varit till wiß man upplättna för 662 dal. årligen.

wande, genom deras antändning, då en fiende kallades, för att infalla i Mälaren; och, om inga andra bewis derpå kunna återopas, så synes dock en sådan wårdkas-inrättning nogsjamt besvärkas af bergets höjd och dess belägenhet intill Stockundet (Norrström), dit de ströfwande Esther och andra wikingar ställde sin kosa, för att framfara, endast i afsigt att härja och plundra Mälarens stränder.

Meranämnde sandberg har och, ifrån längre tid tillbaka, varit pryddt med något wårdtorn eller castell och tidtals med betydligare försvarswerk, hvarifrån man kunde öfverskåda hela staden, på alla dess offentliga ställen, hwilket kan inheimas af Stockholms stads afritning wid S. Christierns belägring år 1520.

Detta berg, med sina försvarswerk, utgjorde många gånger en ryslig tummelplats mellan Swenska frihetens försvarare och förtroddare, som widare är att se af den här öfwanföre, i 1:sta afdelningen 15 car., inagna berättelse om de af staden utgårdade anfall, belägringar och uppror.

2. §.

Efter Brunkes tid, har en del af berget flera gånger varit nyttjad till afrättsplats. Med Brunke delade Ulf Swalebeck, Lyder Fos och Waltram Skytte ett lika öde. Der blefwo prelaterna Sunnanwäder och Måster Knut, hwilka sifst at uppror emot Gustaf I, d. 21 Febr. 1527, rådbråkade och steglade. RiksRåden Måns Brynneson (Killebjök) och Nils Dloffson (Winge) blefwo, i Juli månad 1529, för ett lika brott, halsbuggna på Brunkeberg. K. Eric XIV:s öwårdiga gunstling, Jöran Persson, blef, d. 28 Sept. 1568, aflifwad på Brunkeberg. Elers berättar, att litet utanför då warande tullporten, på Kungsbacken, der stadens afrättsplats på stråkan af Brunkeberg war, stola RiksHistoriographen Arnold Mesenius och hans son Johan Mesenius, år 1652, mist sina hufwuden; men det förhåller sig icke så, ty fader:ns afrättades på Norrmalmstorg d. 22 Dec. 1651 och blef begrafwen i Maria kyrka; men sonen led sitt straff samma dag, utanför norra förstaden, å berbrde afrättsplats, der han sattes på 5 stegel, och handen slogs fast wid fåken på Stortorget i staden *).

Flere brottslingar hafwa desutom, i sednare tider, gifwit namn åt de aflägsnare ställen på denna bergstråka,

*) Adlersparres Histor. Saml. 1 Del. p. 403.

såsom Paykulls- och Generals-backarne, i anledning af de derstädes, d. 14 Febr. 1707, d. 18 Juli och 4 Aug. 1743, skeddä afkrättningar.

3. §.

Utom Clara kloster och Jakobs församlings äldsta kyrka, samt St. Jörens hospital, fordrades nästan 300 år från Stockholms stads anläggning, innan det kan sägas, att Norrmalm war någorlunda bebyggd.

Churu någon anledning är, att nybyggarna, omkring 1340:talet, utgjorde en liten församling på Norrmalm, woro dock, hela 200 år derefter, folkhopens tillwert och malmens bebyggande hindrade genom inbördes oroligheter, krig och belägringar, och, hwad tidtals war tillgjordt till malmens försöfran, blef ofta försörjdt och ödelagd. År 1517, bodde der omkring 30 hushåll, som betalade till staden skatt och utskyder. Sådant war den tiden malmens utseende, så widt af gamla handlingar och ritningar kunnat inhemtas *).

År 1554 d. 27 Juni, afbrann hela Norrmalm **) . Malmen hade wäl, år 1520, af ofswannämnda orsaker, ett obetydligt antal inbyggare; men deras tillstånd war obtydligt, då Christiern byllades på Brunkeberg, d. 1 Nov. 1520, och derifrån hade sitt intåg till staden, der han sedan, i ett urfönnigt framfarande, med oftydligt blods utgiutande och andra wälsamheter, för alltid beredde sig ett förhatligt minne.

Folket utarmades, landet beskattades, staden och hela riket styrdes af en Slaghet, en Trolle och Bledenade, med flera tyranniets köpta wänner; men omsider, genom Gustaf Wasas uppstigande på thronen, frambrödt, både för land och stad, en klarare dag och ett säkrare hopp om bättre tider.

Efter ett någorlunda stadgadt lugn, började, på Norrmalm, ödeskomterna att upptagas. De inne i staden trångbodda inwånare anlade, så wäl här som på Södermalm, sina uthus, och med tiden förwandlades de gamla kåltäpporna till frydd- och trädgårdar, fordom i allmänhet malmgårdar kallade.

Sedan förordnande utkom, att stenhus i staden, i stället för trähus, skulle uppföras, förantlåt sådant äfskilliga fat-

*) Murberg, om Stockholm, i Witterh. Akad. Handl. Tom. 4, p. 56, 58.

**) Giplonis Chr. s. c. p. 114.

tiga borgare att bostytta ut på Norrmalm; och, ehuru swaret på borgerstapets framställningar, 1544, tydligt innehöll, att allenast fiskare på Norrmalm och andra goda ämbetsmän (handwerkare), staden till nytta, skulle der förblifwa, och äfwen wid wite war förbjudet allt förslagande på malmarne, hwilket förbud förnyades i de följande 1563 och 1589 årens privilegier, loftrade likwäl malmens utrymme och den tillräna byggnadsfriheten åtskilliga handlande, att sig här nedsätta och omfider uppslå egna salubodar.

Den således häraf tillwerande handel och rörelse blef ej utan uppmärksamhet. K. Johan III wille icke förwäfska den, men inskränkte den dock så, att stadens näringar och handel derigenom ej skulle komma att lida.

Han bortgaf flera obebodda platser till bebyggande och lät utur gruset uppresas de förstorade kyrkor, förordnades derjemte wiså uppshyningsmän, under namn af Malmfogdar; som ibland malmens inbyggare skulle bewaka kronans och stadens rätt, efter allmän lag och stadens privilegier, hwilka gemensamt innehölo, att Norrmalm skulle med tomtdren och wiså dagswerken höra under stottet; men, hwad lagskipning, handels- och närings-afgiften widkom, under stadens domsaga *). Detta förbehåll, om tomtdren och dagswerken till kongl. stottet, lärar i synnerhet grunda sig på 1527 års reduction af alla i munktiden från kronan söndrade gods och rättigheter.

4 §.

Ehuru det nu för tiden kan anses föga märkwärdt, bör dock något nämnas om Norrmalmis stiftande från staden, med egen stads-rätt.

Detta stebde år 1602, genom K. Carl IX:s förordnande, att, hwad utlagorna angick, skulle derom Gouverneurens och Ståthållarens bud och befallningar efterleswas; men, hwad beträffade enskilda brott mot lag och stadgar, så skulle derom dömas af malmens egna medel, hwilken författning, år 1604, af Konungen ytterligare blef bekräftad. Inwånarne å Norrmalm, eller norra förstaden, som den då började kallas, nyttjade på denna grund egen stads-rätt, hela 30 åren, singo egen magistrat, hade egna fullmäktiga wid riksdagarne, samt brukade eget stads-wapen och sigill.

K. Gustaf Adolph försäkrade wäl, år 1616, om såda-

*) K. Johans Tillm. för Borgm. och Råd, d. 19 Febr. 1573.

na privilegier, som för staden kunde blifwa nyttiga; men detta blef, af mellankomna hinder, uppfjutet. Zmeller-tid gaf högstbemålde Konung Magistraten i förstaden frihet, att, till förstadens nytta, uppbåra alla de borgerliga utskylder, sakbren och tomtbren, som der falla kunde, samt war betänkt att utfärda ytterligare stadsprivilegier för Norrmalm, hvilka dock, af ofända orsaker, ej blifwo expedierade; men förstaden nyttjade dock sin enskilda stadsrätt intill år 1634, då, efter Konungens ödd, Magistraten och Borgerskapet inom broarne (i sjelfwa staden) ej längre kunde döla ja sitt misnöje deröfwer; och, sedan deras besvär i detta ämne, genom ÖfwerStåthållaren Clas Fleming, blifwit hos kongl. regeringen, år 1634, undersöddas, samt Norrmalmshoerna deröfwer hörda, resolverades, d. 21 April 1635, att Zennes Maj:jt icke allenast sunnit skäligt, utan ock till bägge stadernas egen regering och tillwert beqvämligare och nyttigare, ja hela riket hedersligare, att Norrmalm blifwer införlifwad med sjelfwa staden till en kropp, som strax i sänja och enighet borde i werket ställas; och skulle å Norrmalm upprättas en kämnårsstuga, till alla små sakers upp-tagande och slitande, från hwilken sedan vidare appellationen kunde gå till Stockholms stads rådstuga.

Malmen hade, under frihetsåren, så märkligen förkofrat sig, att, i stället för hundrade gårdar, inän delningen skedd, war der öfwer 1000:de, när fråga wäddes om malmens sammansläende med staden.

5. §.

Att utfätta linien eller gränsen för Norrmalm, ifrån äldre tider tillbaka, lär ej wara möjligt, så länge hela malmnen war bppen och ej ansågs såsom någon förstad. Stockholm, eller hwad man anser för sjelfwa staden, war då innesluten inom sin ringmur och tog sin bbrjan wid stadens norra och södra portar.

Upplands-tullporten, eller Norrtull, som flera gånger blifwit utflyttad, omtalas i ett Kongl. KammarCollegii bref, af d. 11 Mars 1673, såsom belägen wid Stallmästaregården. Roslagotullen lär blifwit förlaggd till dess nu warande ställe, imellan 1696 och 1699, under hwilket sista nämnda år, d. 20 Sept., finnes ett ÖfwerStåthållarens bref, att Roslags tullwägen öfwer Lilla Wiken skulle göras med sten och grus *).

*) Registr. i Archiv. fol. 307.

Förutan de nu nämnda tullar, finnes på Norrmalm Carlbergs tull, hwilken nämnes i ett Kongl. KammarCollegii bref d. 29 Nov. 1672.

6. §.

§ affigt att jemna och utwidga de gator och gårdar, hwilka förut woro mycket trängt och oordentligt anlaggda och bebyggda, anställdes, på befallning, en allmän gårdrefning och gatureglering, åren 1637, 38, 39 och 1640, hwarigenom gatorna fingo den ordentliga sträckning, som de nu hafwa.

Till wedermåle af den förändring, som härwid skedde, må nu anmärkas, att, på westra sidan af Drottninggatan, finnas källare, som sträcka sig fram under gatan, intill medlersta stenraden, såsom under stenhuset i quarteret N:o 10, på Tillaei charta, utmed Carduansmakaregatan, hwarest hwalfwet, wårtiden 1791, wid transporterandet af Gustaf Adolfs statue, måste med stockar och spännare understöddas.

Af wäl anlaggda och bäst bebyggda gator, utmärka sig i synnerhet Drottning- och Regeringsgatorna, som fått sina namn efter Drottning Christina och kongl. regeringen under hennes minderårighet *).

Drottninggatan, som, i anseende till dess behaglighet af derwid uppförda prydliga hus och palatser, i sednare tider blifwit nyttjad till en allmän promenade, har warit den gata, hwilken öfwerheten alltid öfwerfarit till lustflotten Ulriksdahl, Carlberg och Haga, så wäl som Drottningholmen, innan nya wägen till sistnämnde ställe, år 1787, byggades öfwer Kungsholmen.

Det berättas om K. Carl XI, att, då han, d. 9 Maj 1681, kl. 12 om natten, kommit ridande från Kungöbr, skall han, wid barnhuset på Drottninggatan, blifwit öfverfallen af illasinnade menniskor, som welat åt hans person, men att Konungen, genom sina drabanters tilltagshet, fräfts, och att wäldswerkarna blefwo fasttagna och straffade.

Regeringsgatan, med flera andra, har i äldre tider blifwit kallad Allmänningsgatan. Den är från Malmtorget (Gustaf Adolfs torg) upp till nya wägen, efter sealan på ofwanberörde charta, wid pass 1800 alnar lång.

*) S. P. Wallin, de Originibus Stockholmianis, Helm. 1685, 8:0, p. 61.

Öfver bland de flera nya gator, som, wid förenämnda gatu-reglering, skulle komma att inrättas, förtjenar här omnämnas den, som skulle gå midt för slottstornet Tre Kronor, från Malmtorget, genom Brunkeberg, Byfästyttagårdens (Männarbanan), Hosslandaregatan, i rät linea ända fram till Brunnswiken; men denna ansåts afsladnade, i anledning af Kongl. Arkitekten Nicodem. Tessins memorial, af d. 3 Mars 1692.

Öfver ett H. Swartes donationsbref 1486, till en præbenda, skänkes en tomt på Norrmalm, som war belägen westan till, öfwanför St. Jakobs kyrkogård, utmed Allmogewägen imellan twänne St. Njans (Sbrans) tomter.

2 Capitlet.

Om Norrmalms westra del, fordom Westra Malmen Fallad.

1. §.

Öfver en Clara kloster anlades, beskriswes trakten deromkring såsom en ofruktbar och oländig mark imellan sandbackarne och moräsen, der ej annat då wexte, än ljung och små buskar.

Den del af malmen hade i söder Norrsjön, på westra sidan Lidarnön (nu Kungsholmen) och Rörstrandswiken, i norr Kungsbacken, samt i öster Sandberget eller Brunkeberg. Rymden, imellan klostret och sjömmen samt neiden deromkring, skall fordom varit så sank och lågländ, att blott en enda wäg varit ifrån Norrebro till klostret, hwaraf de under husen warande källrar ännu widkännas sina olägenheter. Ut den kanten, der norra Kyrkogatan nu löper till Barnhussträdgården, har äfwen varit en djup dy, som sedermera och jennwäl i sednare tider blifwit infångd, spild och omsider bebyggd.

På Rörstrandssidan och Kungsbacken har varit Clara gårde (som Peringsköld omtalar i beskrifningen om K. Johan III:s likfärd), så wäl som den trädgård, hwilken K. Magnus Ladulås gaf till klostret, 1286, tillika med allt hwad till de Spetalskes hospital hörde, samt malmen allti till träskets strand och bergstråtan i norr, som han af ÅrcheBiskopen i Upsala sig hade tillbytt *).

*) D. Norbergs Clara Minne, p. 2—8.

På den lilla kulle, der Clara kyrka nu står, skall och klosteret fordom varit anlagdt, med sina tillhöriga hus, hwartill den långa bergshällen varit wid grundläggningen tjenlig, som ännu synes både framför sjöra kyrkodderren och wid chorbyggnaden. Detta bestrykes och deraf, att man, wid grafswars brynande, ofta råkat på gamla grundmurar.

Ibland de stål, som härwid af Doctor Nordberg Åberopas, förtjenar äfwen det här intagas, att, då N. N. del och Presidenten G. Brede, wid östra kyrkogatan, midt emot den tomt, som närmast gränsar till östra kyrkoporten, anlade sin trädgård, fanns der ända långs med gatan en hwälfd gång under jorden, der Nordberg berättar sig ofta hafwa varit i sin ungdom, och som han anser för en öfverleswa af klosteret.

2. §.

Konung Magnus Ladulås, som i sin tid ansåg behörigt, att wara Romerska stolen tillgifwen, och af sina gunstlingar, munkar och prelater kallades Lydnonens son och salighetens betjent, hade ibland andra gudaktighetswerk, omkring 1282, 1285 eller 1288, efter flera härdatecknares olika uppgifter, sifstat St. Clara kloster och låtit det uppbygga samt med mångfalldiga stänker och testamenten rikligen begåfwa. Det förstås, att klosteret med hela sin nunne-orden fått sitt namn af en helig jungfru, som i 42 år skall förestått det kloster, hwilket af den heliga Francijens för nunnor blifwit sifstabt i Italien, 1212.

Om klosterets ansefliga egendomar, finnas wäl i Lrnshjelms med fleras diplomatier åtskilliga bref och handlingar uppgifna, hwilka äfwen i St. Clara Minne, till sitt hela innehåll, blifwit infreda; men widbliftigheten förbjuder, att här upprepa dem alla. Innehållet af de märkligaste, som i synnerhet upplysa Stockholms stads historia, stola här korteligen anmärkas.

Utom westra delen af Norrmalm, der klosteret grundlades, gaf K. Magnus, 1288, följande gods och lågenheter under klosteret: Snyterstad med hemmanen Wikby eller Wefby och Skeby, Woltofta eller Wolstomta (nu Carlberg) och lilla Holmen, belägen wid Libern i öster, som Björn Naf föbrut egt, Lundby, Nörsstrand, en del af Walmundsb (Waldemarsön), fordom tillhörig Amund Haraldson; Hospitals-tomten wid Norrebro, 2:ne qvarnar i Thorsbarg, Järna och alla holmar, liggande mellan nämnda hospitals-tomt och

Walmrinsb utom norr port, samt Husarne med alla des tillhörigheter.

K. Magnus Ladulås gaf i ett annat bref, 1288, under sitt kongl. sigill och sin broders, Hertig Bengts (Hertig till Finland och Biskop i Linköping), till Clara kloster allt hwad han egde på barne: Ysrahyrnunge och Yttrahyrnunge, samt en Rådms och allt hwad dertill af ålder lydt, såsom Skarpa Rådms, Nyssa, Winesb, Swea Sands och Lins m. m.

Wid uppkommen fråga om Eknd, ibland de wid Rådms (torde wara densamma som Rådmannd) liggande bar, gaf på Eknd, såsom i donationsbrefwet icke nämnd, ett ferskitt bref d. 10 Juli 1289. Till förenämnda konungagäfwor gaf Konungens broder, Waldemar, sitt samtycke i ett confirmationsbref för klostret sistnämnda år.

Konungens broder, Hertig Bengt, gaf till klostret, 1288, sin hofgård Kersb, på Eknd, med gården Rinhamra (kan ske Wenhamra) derstädes.

Man förbigår de mångfalldiga gäfwor, som för själamessor blifwit gifna till klostret, och hastar till det lyckliga tidhwarf, då man, mera upplyst, började känna påfwens egenmyttiga affigter, samt hans wällusliga och lättjesulla munkars rofgriga begär till landets gods och redbara egendomar.

Det är allmänt bekant, hurusom, wid den högst nödwändiga reformationen, i K. Gustaf 1:s regeringstid, klostergodsen blefwo indragna, munk- och nunne-klostren öfvergifna, och dessa ohyggliga nästen förstödda. Clara kloster såg afwen sitt öde, 1527, att i grund nedrifwas, då des belägenhet, wid et fiendlig anfall, war både staden och flottet till förfång. Till en så gilltig orsak hafwa flere af våra häfdateknare laggt hämnnden för det förräderi, som Abbedissan wid klostret, Anna Menholds dotter, mot de Swenska i så måtto begått, att, då Christiern Tyranns folk, 1522, ännu innehade Stockholms stad och woro af K. Gustaf insperrade samt ledo hungernödd, så att många hemligen begärwo sig utur staden, både af adel och borgerskap, hwaraf somliga togo sin första tillflykt till klostret, skall abbedissan, fastän de blefwo af henne wäl emottagna, lika fullt, såsom stadd i godt förtroende med de Danska, gifwit sin systers man, Borgmästaren Gregert Holst, genom ett öfwerenskommet tecken från kyrkotornet till känna, när hon hade någon Swensk inne, hwilken då oförmodligen öfwer-rumplades, återhemtades och ömkligen om lifwet bragtes.

Att nunnorna, wid klostrets förstörelse, blefwo flyttade till Gråmunkeklostret på nu warande Riddarholmen, är i beskrifningen om samma holme förnämnt.

Clara klostres abbedissor uppräknas i Clara minne, hwar efter annan, 19 till antalet, af hvilka en Ingeborg war den första, K. Magni Ladulåses dotter Michisa den tredje i ordningen och nysnämnda Anna Menholds dotter den sista.

Utom namnen, den tid de lefwat och klostret förestått, förekommer om dem ej något, som förtienar att anmärkas till deras äminnelse.

3. §.

På det klostret skulle kunna begagna sig af malmen ifrån Norrströmi till Kungsbacken, såsom donation, låt K. Magnus utfärda des privilegium, dat. Årsd 1288, att alla, som wille bebygga klostrets tomter, skulle njuta samma friheter, som stadens Borgare inom murarne; hwarefter årskiftliga personer 1320 och de påföljande ären contraherade med klostret om tomter till häfdande och bebyggande, emot en betingad årlig afgift.

Genom de således uthyrda tomter och lågheter blef wäl denna del af malmen i förstone någorlunda bebyggd; men, om klostrets förmon och inkonster dertill gåfwo anledning, så blef ock klostrets förstörelse, i anseende till stadens bättre förswarande wid fiendligt anfall, orsaken och anledningen till de uppförda husens och byggnadernas afstödjande, hwarigenom äfwen denna del af malmen åter kan anses såsom obebodd och öde, utom några kålgårdar och små kojor eller waktstugor.

§ privilegierna, näst efter St. Olofs dag 1529, gaf K. Gustaf I Stockholms stad St. Clara Gårde till mulbete, och, i privilegierna den 12 April 1563, donerades staden med den delen af Clara Gårde, som war inhägnad, men hwarå förbjöds att bygga. Det fordrade lugnare tider, en mildare regering och mer allmän säkerhet, än under Danska wäldet, att gifwa Stockholms stad ett mer utwidgadt utrymme, och att grundlägga det anseende, huswudstaden sedan på 300 år wunnit; äfwenom att, genom norra förstadens upprättande utur bdesmål, befrämja des, från en ringa bdrjan, öfwide tillwext och prydligare bebyggande.

4. §.

Utom de stora eldswådor, som ifrån äldre tider öfwer-

gått västra Malmen, var den, som inträffade den 8 Juni 1751 midnagertiden och påstod 12 à 14 timmar under en häftig storm, den betydligaste och mest fånbara. Elden kom lös i ett färgeri, Blå Sanden kalladt, wid gamla Munklägersgatan, och lade i alla större delen af de bästa husen wid Drottninggatan och hela trakten i väster, allt till Clara-wiken och Nöda Bodarne.

I denna brand öfwersfördes och elden till Södermalm, och de eidsväder, som dagarne derefter, den 10 och 11 Juni, timade på Ladugårdslandet, kostade Brand-Afsecurance-Contoret nära 3 tunnor guld. Denna herbinnwärda afsecurance-inrättning, som först år 1746 i riket förordnades, bidrog ej litet till de afbrända husens åter ifråndsättande och malmens prydliga bebyggande. Till upprätkande af banemannen till den då förmodade mordbrand utlofwades, genom allmän kungörelse, 2000 ducater.

En ny strandgata blef, efter denna olycka, anlaggd wid Clara-wiken, som kan inhentas af den i koppar stuckna chartan öfwer Stockholm och dess förstäder, af Kongl. Maj:t, till strandernas anläggning, gillad och fastställd den 1 Juli 1751. En följd deraf är äfwen den vackra strandbyggnad ifrån Rosenbad till Nöda-Bod-torget, förbi Örefliga Bondeska palatset.

Flere Norrmalmns invånare sökte, 1753, att platsen, der stadens då afbrända brygghus och parnåtarefugan ståt, måtte användas och tillredas till rymligare hamn och last-plats. Samma tomt war då af Magistraten redan såld till Großhandlaren i Stockholm Bernh. Burmeister, innehållande 4335 quadrat-alnar, för 12,000 dal. kpm, med willkor, att Burmeister, på egen bekostnad, skulle ej allenast utfylla tomten i sön söder ut, intill den af Kongl. Maj:t befallda strandgatelinién, utan och så långt, som tomten sig sträckte, anlägga sju hwa strandgatan, med stenmur på rustwerke *).

Se vidare här om, angående Meijerska huset.

Det blefwe för widlöftigt, att här upprätkna alla de kostbara byggnader, som nu pryda denna del af malmen.

Några så böra dock här nämnas, i synnerhet de, hware om någon underrättelse, angående förra egarne, eller något annat anmärkningswärdt, kunnat erhållas.

Gräfwe Bondes palats har en wacker och med pelare prydd framfida åt Norrström och är, efter N. Nådet och Riks-

marstafken Gr. Carl Bondes öddliga fränfalle, fullbordadt.

*) Sver-Ståtpåll. Skrifv: i K. Riks-Archivet.

Det Hildebrandska näst derintill, wid Drottninggatan, är, på en wacker granitfot, i sednare tider uppfördt. Der bredwid, i hörnet af Fredsgatan, är det gamla Knorringska huset, som isländsattes och tillbyggdes af BergsRådet Brandt, egdes sedan af hans måg, BergsRådet Sandels, och sedermera af Presidenten i Kongl. KammarRätten v. Nummers.

Huset midt emot Grefwe Bondes, i hörnet af Ström-gatan och Drottninggatan, tillhörde Lagman Westerman 1771, sedermera R. Rådet Baron Elshenrantz, och derefter BergsRådet Lefebure.

Längre upp på Drottninggatan förekommer Wredeska palatset, som finnes aftaget i Svecia Ant. et Hodierna, i Tom. tab. 48.

Detta hus har och varit i De la Gardieska ättens område och tillhörde, på 1790:talet, RiksRådet Grefwe Melcher Falkenberg, samt har, efter hans död, fått anseelig tillbyggnad.

Smellan nyssnämnde hus och det ofwansdre liggande Grefliga Brabeska palatset inlöstes en tomt, 1684, till en twärgränds brynande åt Clara östra fyfoport.

Hans Excellence Gr. Brabes egenom har, efter Tillaei charta 1733, då tillhört Grefwe Cronhielm, sedan Gr. Erik Brabe, R. Rådet Gr. Höpken, R. Rådet Gr. Ulr. Scheffer, R. Rådet Baron Otto Wilhelm De Geer.

RiksRådet Frih. Em. De Geers hus, som varit Fidei-Commis, är sedan, med vederbörligt tillstånd, försäldt, och hwaraf Kongl. Rentmästaren von Hausvolff varit egare.

Det Sprengportiska, som, wid 1751 års eldswåda, egdes af R. Rådet Grefwe Höpken, har sedermera fått anseelig tillbyggnad.

Det Boneaustödska, uppbyggt af Stats-Secreteraren Boneaustödt, egdes sedan af hans måg, Presidenten Rosenadler och hans fru. Det har en egen trädgård och 2:ne stora flygelbyggnader in på gården, samt en stallgård på andra sidan om gatan, der en gatuböjning är tillkänrad åt Hötorget.

På östra sidan af Drottninggatan, will man här blott anmärka, att Magistraten i Stockholm, år 1646, försälde till Professor Lennaeus en tomt i norra förstaden wid Drottninggatan, för 25 dal smt., med förord, att han, på egen bekostnad, skulle afföra den delen af Brunkeberg, som honom, i kraft af det utfärdade fastebrefwet, ålades, och derå upprätta et prydligt stenhus. Tomten höll i bredden wid Drottninggatan, i söder till Måns Skräddares tomt, 23 $\frac{1}{2}$, och uppside till Brunkeberg 70 alnar.

Tre Tunnor, en gammal källare i hörnet af Drottninggatan och Berggränden, hade på sin skyldt: Anno 1650, i tre tunnor. Har af ålder förmodligen ej varit den stads-källare på Norr, utan Castenhof, som, den 9 Febr. 1650, fick tullfrihet på 30 åmar Rheniskt, 10 pipor Spaniskt och 20 orhöfden Franskt win årligen. Källaren Tre Tunnor upphörde 1797, då huset såldes och skyldten borttoggs.

Målambiska huset, före 1751 års brand, egdes sedan af Bruskpatronen Groen. LandsCancelliet är i samma hus.

Bryggaren Brandelii hus wid Squalbänken, bygd i slutet på 1780:talet, köptes, i October månad 1797, af Spaniska Ministern Moreno för 22,000 rd.

Nåsi ofwansöre, är framlidne ÖfverIntendenten Baron Hårlemans hus, som har en wacker trädgård. Egdes sedermera af framlidne KammarRådet J. Stråbing, som, i sin lifstid, lät sira ofwansöre, åt Kungsbadssidan, uppbygga ett nytt tre våningars stenhus.

Bruskpatronen Baltz. Knigges hus, det sista på Drottninggatan, nedansöre Observatoriibacken, med sina flyglar åt gatan, och gården hågnad med ett wacker jerngaller. Det skall hafwa blifwit bygd, för ungefärligen 125 år sedan, af en Holländare, wid namn Scheffel eller Schöffler, som i trädgården ligger begrafwen, i en för sig der beredd grift. Denna egendom tillhörde, efter 1733 års Tillaci charta, Hofmarskalken B. Däben.

Det war ifrån detta hus, som Engelska Ministern Guiz Dickens, under riksdagen 1746, måste utlemna den, i ansöende till principalatsfrågan, arresterade handelsmannen Springer, som der hade sökt en fristad.

Här till må ännu läggas det grefliga Gyllenbergiska huset wid Brunkeberg och Malintorgsgatan, som sedan egdes och tillbyggdes af Amiralitetets Kammarrådet Troilus och såldes, 1797, af hans arwingar åt Bruskpatron Håsel, för 28,000 rd. bico.

Det Gyllenstjerniska, wid Fredsgatan bredewid Princefens Palats, Baron Ederström tillhörigt, då det 1796 inköptes för 18,000 rd. Bico af Grofhandlaren Langenberg, som reparerat både stora huset och det lilla wid Strömgatan, der och en trappa, ned till en twåttbro, nybyggdes.

Meijerska huset, å platsen wid de så kallade Röda Bodarne, utgörande hela quarteret Uttern N:o 29, byggdes af N. Rådet och ÖfverStåthållaren Axel Sparre. Han dog, såsom President i Wismarska Tribunalet, den 16 April 1679.

Sparreska arfwingarne sålde huset på auction, då det inropades af RiksRådet och Gouverneuren, Sr. Nils Bielke.

I 1751 års eldswåda afbrann hela huset den 8 Juni, hwarefter sonen, R. Rådet Thure Gabr. Bielke, sålde tomten 1754 till Presidenten Baron Erland Broman för 60,000 dal. Rymt.

Efter fulländad lagfart, sålde han samma tomt till Directeuren af Stryckjuteriet, Gerhard Meijer, för 47,000 dal. Rymt. Han företog husets återuppbyggande, med fullt allwar, förökade och, enligt kongl. resol., utwidgade tomten, i en emot de andra quarteren lifsig fyrkant, ändrade flygelbyggnaderna och fick det färdigt 1757, så att Spaniska Ministern Del Puente Fuerte då dit inslyttade. Akademien för de fria konsterna eger nu samma hus.

Swew = HofIntendenten Baron Adelerantz byggde, i slutet på 1740:talet, stora huset på flera sammanlagda tomter, mellan Stora och Lilla Wattugränden, som sedan egdes af Presidenten Grefwe E. J. Gyllenborg.

Här hade kunnat intagas mångfalliga flera namn på vackra och wälbyggda stenhus, som pryda denna trakt af Norrmalm; men, som det med skäl kan anses för mindre uppbyggeligt, att blott känna egarnes namn till några hus, som äro många förändringar underkastade, så har man här med ej welat trötta läsaren och ej heller påföra den en onödig kostnad, som will inköpa och läsa huswudstadens historia.

5. §.

Här bör med några ord nämnas den eldswåda, som, den 10 Aug. 1775, hwergick Norrmalm i Adolph Fredriks församling, då 45 gårdar lades i aska, och hwarefter sedan, i stället, många vackra stenhus uppfördes.

För de afbrända brandförsäkrade egendomarne betaltes en summa af 123,308 dal. Rymt. Ibland de afbrända husen war då blott ett enda stenhus, som dock war bosätligt. Wärdet af de hus, som ej woro försäkrade, räknades till 58,000 dal. Rymt., och förlorad lös egendom till 43,310 dal., tillsammans 101,310 dal. Rymt. Till deras underfödd, som derwid lidit, bewilljade Kongl. Maj:t 48,310 dal. Rymt., som af Swer = Ståthållaren skulle utdelas (Kongl. Br. den 19 Octob. 1775).

6. §.

Rännarebanan har fordom blifwit kallad K. Jans La-

dugård, säger Wång *), med återopande af Sver-Ståth. Baron Flemings berättelse om Drott. Christinas fröning p. 4, 26.

§ A. Gustaf Adolphs tid, skall denna plats varit nyttjad, att der exercera frigsfolket, och lærer först, på Drott. Christinas befallning, och genom Sver-Ståthållaren Flemings föransattande, 1640, blifwit afskild från Hstorget samt omgifwen med en stennmur, till en ridbana, eller, såsom den också blifwit kallad, Riddarebana.

Till carouseller eller upptåg har den också sedermera, flera gånger, blifwit nyttjad, såsom wid bemälda Drottningens fröning, den 20 Aug. 1650, och wid Hertigens af Zweybrücken, Adolph Johans, förmålning med Miks Drottens Vehr Brahes dotter, Grefwinman Elisabeth Brahe, den 20 Maj 1649. Miks Stallmästaren Gr. Douglas anställde der ett upptåg 1654, hwarom en tryckt beskrifning finnes. År 1668 den 24 Nov., K. Carl XI:s födelsedag, och den 19 Dec. 1672, då samma Konung hade tillträdte regeringen, firades der dessa högtidliga tillfällen med riddarespel och ringrännningar. Siffrämmande carousell föreställdes på 62 graverade taylor af Klöcker Ehrenstrahl.

Här är inrättad en bildhuggare atelier, och boningsrum finnes för directuren. Wång berättar, efter meddelade underättelser af Archiater M. Bromell, att, på Rånnarebanan 1672, åtskilliga machinhus blifwit upprättade, till deras tjenst, som skulle gjuta bilder och annat till kongl. flottet (l. c. p. 73).

3 Capitlet.

Om Norrmalms östra del, eller Östra Mälmen fördom kallad.

1. §.

Östra delen af Norrmalm hade af Ålder ett annat utseende, än nu för tiden. Ladugårdslands- eller Vackareforswiken, som den nu kallas, gick upp till Lilla Trägårdsgatan på ena sidan, samt till gamla Ladugårdslandsbron på den andra. Blasiholmen, nu i sydväst förenad med fasta landet,

*) De monte Brunconis.

var då derifrån flid, medelt ett utlopp af Norrström, Uäce-
Feström kalladt, förbi Arsenalen och fordna Kungsträdgården
ned i Vaclartorgswiken. Ifrån Brunswiken strökte sig en
arm öfver nu warande Roslags-Lullgården, genom Inge-
marshofs-ångarne, in uti Tråstjån och vidare åt Tråstör-
get, quarteret Sumpen, under gamla Ladugårdslandsbron
till Vaclartorgswiken, hwilken rännil, eller wattendrag, flöde
Ladugårdslandet ifrån Norrmalm och bypnade en båt-
fart mellan Brunswiken (som den kallades 1499), Norrström
och Saltstjån. Denna rännil förmenas hafwa blifwit kallad
Kattrumperstjån, i anseende till des långa och krokiga gång.
Häraf är förmodligen Kattrums-tullen, som Roslags-tullen
blifwit kallad, och Rumpenäs, som, efter CancelliRådet Berchs
anteckningar, anmärkes hafwa, 1452, varit en tomt, öst
wid St. Brjans gård, omkring Johannes kyrkogård, hospi-
talet tillhörig, hwilken tomt på lifstid bortarenderades, med
willkor, att hospitalet sedan skulle få behålla äbyggnaden.
Besagde farled war redan igenwallad i K. Carl XI:s tid
och har derefter blifwit alldeles igensyllad; och, ehuru så wäl
spår dertill, som gamla måns berättelser ännu finnas, hwar-
igenom är wordet intygadt, att man i deras barndom med
sina båtar rott på Ingemarshofs ångar och der äfwen si-
flut — hwartill kommer, att ätskilliga jernringar, af större
slaget, funnits qvarsttande i de westra bergen wid Tråstet,
nedanför den så kallade Nya Wågen, som synes wittna, att
man der fordom haft med farkoster *) — har dock denna
båtfart blifwit bestridd, icke såsom ombiflig, om wattuminfl-
nings-hypotesen antages, men af den grund, att Tråstet
och Ingemarshofs egor förmenas wara högre belägna, än
både Brunswiken och Saltstjån, hwilken omständighet dock ej,
genom afwägning, blifwit utbrnt, och att Norra Malmen,
1649, ej varit bebyggd längre upp, än till Kammarkarega-
tan och Brunkebergs capell, och båtfarten således icke syn-
nerligen angelägen eller nödwändig, att, för transporten skull,
genom konstens tillhjälp befordras. Denna farled blifwer
derför ansedd såsom ett afloppssdike ifrån det högre belägna
Tråstet och Kattrumperstjån, såsom ett namn, hwilket endast
skall blifwit Tråststjån tillagdt.

På den af Wittingh, i Jakobs Minne, bifogade charta,
är likwäl hela denna farled, ifrån Saltstjån allt intill Brun-
swiken, utmärkt, med åberopande af gamla chartor och Palm-

*) Wittingh, Jakobs Minne, p. 3.

flblifsta famlingarne om Stockholm, förwarade i Upsala Bibliotek.

På en annan geometrisk delineation öfwer den afbrända Norrmalmns östra och westra del, 1686 *), är denna wattenledning, ifrån Packartorgswiken ända upp förbi Håckelverket intill Tråsket, utmärkt till 10 alnars bredd efter scalan, med 2:ne broar deröfwer, den ena midt för Bergsgränden, och den andra öfwanför quarteret lilla Italien och Håckelverket. Packartorget är, på denna afritning, en regulier fyrkant, wiken i en rät linea med pålwerk, till 150 alnars längd, midt för Hamnegatan och Smålandsgränden. Östra delen af torget war intagen af stadens materialgård. Man har welat nämna detta, i synnerhet angående wiken och wattenledningen, för att wisa, huru utseendet deraf, på omkring 125 år, blifwit förändradt, och huru det, för 200 år tillbaka, ej kan beddmas, efter hwad det nu är. Om man öfwer detta wattendrag hade en tillförlitlig charta, kunde icke allenast möjligheten, utan och werkligheten af den i fråga warande communicationen mellan Brunswiken och Saltfjön ådagaläggas, helst man ej heller gerna torde kunna bestrida, att wattenet den tiden stått högre än nu.

Den bro, som, wid wärens början 1739, aldrasöfrit wid Packartorget till en genare communication med Ladugårdslandet, anlades, intygar, att man då ännu af den gamla canalen äminstone welat draga den nytta, som af ett afloppsbike ifrån Tråsket war nödwändig; i hwilket ändamål gamla Ladugårdsbron och bron på Humlegårds-gatan ännu förmodligen underhållas.

Denna rånnil och Packartorgswiken, som hysa ett stinkande watten, hafwa, i sednare tider, blifwit, för de kringboendes helsa, ansedda för så wådliga och skadliga, att man tillstyrkt deraf igensyllande, såsom en nyttig och nödwändig anstalt (Odhelii tal om öddligheten i Stockholm).

*) Denna swåra eldswåda öfwergif Norrmalm, d. 8 Juni 1686, ifrån Hamngatan, hela Regeringsgatan uppöfve till den lilla bron wid Håckelverket, och ifrån canalen till Döfs kyrkogård, hwär wid, i bägge församlingarne, afbrändes 646 gårdar och 3 wäderqwarnar (ÖfwerStåthåll. Relation 1686). I twisten mellan Byggaren Erik Andersson Westman, lärande, och Carl Wärtenson, swarande, om upphöfvet till denna wädelö, dömdes Kongl. Rätten, d. 9 Juli 1687, att Carl Wärtenson skulle wårja sig med 12 manna ed, att det war wåda och ej försummelse, eller willja hans, att elden hos honom lös kommen war.